

# BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

2001. augusztus

XII. évfolyam 8. (130.) szám

Ára: 100 Ft



## SZENT ISTVÁNNAK, A MAGYAROK ELSŐ KIRÁLYÁNAK SZÜLETÉSE ÉS ORSZÁGLÁSA

Taksony ezután nemzette Gézát és Mihályt, Mihály pedig nemzette Kopasz Lászlót és Vazult. Géza pedig az Úr megtestesülésének kilencszázhatvankilencedik esztendejében, ahogy Szent István király legendájában meg van írva — isteni szózáttól figyelmeztetve —, Saroltnak, Gyula leányának nemzette Szent István királyt. István király is több fiat nemzett,

de volt a többi között egy fia, név szerint Imre, aki Isten előtt kedvelt, az emberek közt tisztelt volt és áldott az emléke. Ezt az isteni bölcsesség kifürkészhetetlen ítélete elragadta az élők közül „hogy a gonoszság ne rontsa meg értelmét, és a képmutatás ne csalja lépre a lelkét” — ahogy ez írva vagyon a korai halálról a Bölcsesség könyvében. Hogy azonban ne tegyük

azt, ami már meg van téve, ne adjuk elő azt, ami már elő van adva: vagyis, hogy mennyi s mily nagy erényekkel ékeskedett, milyen buzgó volt Isten szolgálatában Krisztus szent hitvallója, Imre herceg, mindezek megírásától elállunk. Mert aki meg akarja tudni, a boldogságos hitvalló legendájában szentséges magaviseletének teljes ismertetését megtalálhatja. [...]



*Baja Város Önkormányzata  
tisztelettel meghívja honpolgárait  
Baja város millenniumi rendezvénysorozatának  
záróprogramjára*

**2001. augusztus 19. vasárnap**

9 óra

**Bajai Mozaik Napóra**

Kántor József iparművész alkotásának avatása

Helyszín:

József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Ház

(Baja, Árpád tér 1.)

Avatja:

*Banner Zoltán művészettörténész*

10 óra

**Élet a Dunán**

**Halászlát kiállítás megnyitása**

Helyszín:

Türr István Múzeum I. emeleti kiállítóterem

Megnyitja:

*dr. Andrásfalvy Bertalan egyetemi tanár*

11 óra

**Bánáti Tibor: Mesélő házak • BAJA**

**Ünnepélyes könyvbemutató**

Helyszín:

Városháza, díszterem

A könyvet bemutatja

*Széll Péter polgármester*

**2001. augusztus 20. hétfő**

10 óra

**Ünnepi megemlékezés**

**az államalapítás tiszteletére**

**Szent István király mellszobor**

— **Búza Barna szobrászművész alkotásának** —

**avatása és felszentelése**

Helyszín:

Szentistváni Általános Művelődési Központ

Bajaszentistván, Dózsá Gy. út 131-133.

Ünnepi beszédet mond

és a szobrot felavatja:

*Széll Péter polgármester*

20.30

**Tolcsvay László – Tolcsvay Béla**

**Magyar Mise**

Helyszín:

Szentháromság tér

## A LAPTÁROS

Lapunk júliusi száma bőségesen foglalkozik „Hej halászok...” című fénykép bemutatással, és sok reprodukciót is közöl. Az utolsó oldalon „Hálózás (Cserta)” aláírással láthatunk egy képet. Sajnálatos véletlen folytán hiba csúszott az aláírásba, ugyanis a kép nem Csertán, hanem Százhalombattán készült, s eredeti címe: „A laptáros tart”. A figyelmes szemlélő talán észlelte is a háttérben húzódó magas partot, ami Csertán aligha fordul elő. De nem ezért a csekélységért fogtam íráshoz, hanem azért, mert a mi halászaink nem így húzzák a hálót.

Akit a képen látunk, az a laptáros, a kerítő halászat egyik fontos embere. A 100-400 m hosszú kerítőhálóval úgy dolgoznak, hogy egy halász a parton áll, s egy rövidebb kötéllel partközélen tartja a háló „kiszfelét” vagy „laptáros végét”, míg a többiek a hálósadikkal a partra merőlegesen befelé eveznek, félkört írva le a hálót a vízbe vetik, aztán egy hosszabb kötéllel a partra eveznek, hevederből készült hámot vetnek a vállukra, rákapcsolnak a kötéltre, s teljes erőből húzzák. Nem könnyű munka a sokszor térdig érő sárban lépegetni. Közben a laptáros is megindul lefelé, vontatva a hálót, s az végül bezáródik, kezdődhet a partra szedése, a zsákmány kihúzása. Ez így nagyon egyszerűen hangzik. Csakhogy a víz sebességétől, a háló nagyságától függően a laptáros dolga változó.

A mi vidékünkön, ahol a folyó lassú, vagy a mellék- és holtágakban szinte áll, a laptáros lazán, fél kézzel fogja a kötelet, s ha kiáltanak, odahúzza a hálót. Ellenben sebes víznél keményen tartani kell. Ezért farhámot csatol fel, ez széles hevederből készül, a derekára teszi, a matakra kb. 15 cm hosszú kampós végű fa — „rápöcköli” a kötelet, rátámaszkodva a laptáros botra. Teljes súlyával tart. Ezt a jelenetet látjuk az említett fényképen, s ezért nem mindegy, hogy Csertán vagy Százhalombattán készült-e. Ha sebes a víz, nagyon húzza a hálót, a halász csizmasarkával támasztja magát, szinte felszántja a partot, ezt a csíkot nevezik „tartásnak”. Egyes helyeken a laptárosbot végére hegyes és kampós vasat tesznek, a kötelet erre

hurkolják, s a „piszkét” ferdén a földbe szúrják. Ha ügyesen csinálják, a húzás-tól egyre mélyebbre megy a földbe, s nagyobb változtatással hajdan hajókat, tutajokat, hajómalmokat tartottak meg. Ha azonban a laptáros ügyetlen, a háló akár a vízbe ránthatja. Ezért ilyen helyeken mindig a legerősebb halász a laptáros, és évente új csizmát kapott a közösből, mert a „tartástól” ennyi idő alatt tönkrement. Esetenként segítsége is volt, a vicelaptáros. Vidékünkön viszont a legöregebb a laptáros, neki van a legkönnyebb dolga.

Amíg élt a hagyományos életforma, s egy „partiban” két mester, 2-3 legény és 2 inas dolgozott, a laptáros szerepe ezzel nem merült ki. Mindig az egyik mester volt, és az alsó, lassú szakaszon kéthetenként cseréltek is. Amikor összeért a két hálószárnny, kezdődött a kihúzás. A háló felső- parás inát a két mester, a kormányos- és a laptáros mester szedte. Ez könnyebb és tisztább munka volt, mint az alsó- ólmos in szedése, melyhez sokszor a sárba kellett ülni, vízbe nyúlni, és a nehéz részt húzni, ezért ezt a „legények” végezték. Az inasok letartották az inat és szedték a léhést. A laptáros mester feladata volt még a halak szétválogatása, osztályozása és a bárkába helyezése, számbavétele.

A halászat befejezése után a hálót a vízbe csapkodva mosták, behúzták a ladikba, majd kisebb darabokra bontották a szárításhoz. Két legény egy 2 m hosszú dorongot tartott a vállán, a laptáros pedig rádobált egy hálódarabot (kb. 25 m). A legények felvitték a tericsplaccra, ahol a háló-



A laptáros tart (Százhalombatta, 1950)



Hálózás (Cserta, 1950)

mester szúrta fel, akasztotta a karókra. Az inasok ezalatt a köteleket tették rendbe. A laptáros adta ki a főzéshez szükséges halat, – mert a tanyán járt az ebédhal, –ha fősvény volt, a legsilányabbakat, miközben a hálómester a tésztát gyúrta, fejenként 3 kanál lisztet számolva. A legények főztek, az inasok tüzelőt gyűjtöttek, s a végén ők mosogattak.

Ez tehát a laptáros és munkaköre. De hogy a szó tulajdonképpen honnét, mely nyelvből származik, mi a jelentése, azt sajnos nem tudjuk, bár a nyelvészek igyekeztek megfejteni. Abból indultak ki, hogy a Balatonon laptárnak nevezik azt az alsó végén súllyal ellátott rudat, mely a háló két végén van, s amit általában apacsnak, apacsúnak, apacsúrának hívnak. „Az apacsu egy vastag nyélbe ütött lapda for-

ma kő, mely arra szolgál, hogy a gyalmot a víz fenekére húzza” – írja a Czuczor-Fogarassy Szótár. Munkácsi Bernát szerint kétes eredetű, de „tekintve e szónak bajai *laptató* változatát, nincs kizárva az eshetőség sem, hogy nyelvünk törzsökös szókincsének lappang bennük egyik eleme: v.ö. votj. lot – „fönn úszni, lebegni – fölemelkedni, – lotát – úszó a horgászsinegen” A német nem ismeri, a délszlávban meg van, de lehet magyarból átvétel is. Így elégedjünk meg azzal, hogy a laptáros a kerítőhalászat egyik fontos, irigylésre többnyire nem való embere.

Kép és szöveg:  
Solymos Ede



## JAD VASHEM

Izraelben, Jeruzsálem nyugati szélé felé, a várostól kivezető Herzl körutat az 1948 óta elesett izraeliek katonai temetője keresheti. Ezt követően emelkedik a Herzl-hegység. Herzl Theodor (eredeti nevén Herzl Tivadar) német nyelven publikáló író, újságíró Pesten született 1860. május 2-án, ott kezdett iskolába járni. Családja 1878-ban Bécsbe költözött. Az alsó-ausztriai Edlachban hunyt el 1904. július 4-én. A magyar származású osztrák publicista volt a zsidóság Izraelbe való tömörítését szolgáló modern polgári cionista mozgalom megalapítója, az önálló zsidó haza, a Cion első megálmodója, aki az ókori Palesztinából az egész világra szétszóródott zsidóság Palesztina földjére, Sion hegyére való visszatérését tűzte célul.

Végrendeletében megfogalmazott óhaját — amennyiben megalakul az izraeliták országa, ott kívánna végérvényesen nyugodni — az állam 1948. évi kikiáltása után az általa követelt független zsidó állam kormánya teljesítette. Ott nyugszik egy szabadon álló szarkofágban. A főbejárat mellett felállították rekonstruált dolgozószobáját és könyvtárát, azon a helyen van szüleinek sírja is, és a hegyet — amely a zsidó nemzeti újjászületés nagyjainak emlékhelye — róla nevezték el.

A Herzl-hegytől a Haz Hazikar úton lehet eljutni a jeruzsálemi erdő határvonalának közeli részén emelkedő *Emlékezés dombjára* (Hár házikaron), ahol a náci által elpusztított zsidókra való emlékezés jeléül létesített emlékpark és intézet, a Jad Vashem van.

Elnevezése, a „Jad Vashem” azt jelenti, „hely és név”, és a legelső nagypróféták közül való Ézsaiás (Izaiás) egyik jövendölésére utal. (Ézsaiás 56, 4-5): „mert így szól az Úr... Adok nékik házamban és falaimon belül helyet, és oly nevet... örök nevet adok nékik, amely soha el nem vész.”

A Kneszet 1953-ban határozta el létesítését, és 1957-ben avatták fel a mártírok és hősök emlékeztetőre, mely a nemzetiszocializmus milliányi áldozatának emlékhelye lett. A Jad Vashem a holocaustra való emlékezés úttörő világmozgalmának, a zsidó emberekről összegyűjtött emlékek központja, mely a legnagyobb és legátfogóbb dokumentum és információ bázissal rendelkezik a holocausttal kapcsolatban, mely a náci Németországnak a zsidóság megsemmisítésére irányuló 1933–1945 között végrehajtott cselekvési terve volt. Következtében a világ akkori

zsidóságának száma mintegy harmadára csökkent, a megsemmisített zsidók becsült száma 5,6-5,9 millióra tehető.

A holocaust („égő áldozat”, „teljes megsemmisülés”) az ókori zsidóság istennek szánt áldozati szokása volt, mely szerint a gyülekezet nevében minden reggel és este az áldozatra szánt állatot el kellett égetni. A világháború után a fasiszta népiártás szinonimájává vált.

A folyamatos bővítés alatt álló és a 21. századba való belépés kihívásai miatt elindított „Masterplan 2001” elnevezésű stratégiai program következtében a monumentális emlékhely ismertetésére nem vállalkozhatok, csak kiemelem néhány részlegét.

Egy tágas, ablak nélküli teremben, az *Emlékezés csarnokában* a koncentrációs táborok nevét rögzítették a helyiség padlóburkolatába héber és latin betűkkel, és örökmécses lángja emlékeztet a fasizmus üdözötteinek fogva tartására és megsemmisítésére létesített táborokra.

A *Gyermekek emlékhelye* egy föld alatti sötét terem, ahol üvegfalakat állítottak fel, amelyek megszámlálhatatlanul visszatükrözik öt gyertya lángját. Minden lángnyelv egy-egy gyermek lelkét szimbolizálja.

A Jad Vashem tágas területén van a *Hitközségek-völgye*, ahol egy erdős részen, a talajból kimagasló magas falakra állították a kiirtás révén megszűnt hitközségek emléktábláit.

A *Dokumentációs csarnokok* több mint 50 millió oldalas, hiteles írásos bizonyítékkal, több százezer fényképpel és filmmel rendelkeznek, 75 ezernél több cím (felirat) és folyóirat tartalmazza az egész világon folyó holocaust kutatásokat. A Jad Vashem irányítja a holocaust emlékre létrejött nemzetközi közösséget, a vele kapcsolatos kutatásokat és képzést is. A *„Vallomások lapjai”* — amelyeket az áldozatok hozzátartozói és barátai juttattak el az intézetnek, az elpusztultak életrajzi adatait tartalmazzák, megpróbálják visszaadni az áldozatok identitását, méltóságát. 1955-ben kezdték el aktívan gyűjteni ehhez az információkat, évente közel 30 ezer új oldal készült el, ma már milliók neve szerepel oldalain, amelyeket a *„Népek termében”* őriznek. Számítógépes adatbázisban is feldolgozzák az eredeti oldalakat a leszármazottak részére, ABC sorrendbe rakva. A listákon szereplő több millió, különböző forrásokból származó nevet tárolja a központi adatbázis. Nem

minden áldozat neve szerepel az oldalakon. Ennek oka az, hogy a túlélők sok évig nehezen néztek szembe a holocaust emlékeivel, és még sokáig abban is reménykedtek, hogy eltűnt hozzátartozóik egyszer előkerülnek. Más családtagok, a második és harmadik nemzedék tagjai nem tudtak a lehetőségekről. A Jad Vashem területén sajátos jellegű könyvtár, fotó és képzőművészeti kiállítóterem is van. Nagy térségen a holocaust témakörű emlékműveket, szobrokat is meg lehet találni. Ma, amikor az információáramlás, a technikai haladás és az állandó kommunikáció korában élünk, cselekvési tervet készítettek a kutatások kiterjesztésére és meggyorsítására, az emlékek gyűjtésére, a Jad Vashem alapterületének bővítésére stb.

Azzal a részleggel fejezem be, amelynek bajai vonatkozása is van, legfőképp e miatt készült írásom is. A Jad Vashembe legelőbb az *Igazak faszorába* lehet bejutni. Ezt annak a szolgálatába állították, hogy azoknak a nem zsidó embereknek — akik életük kockáztatásával megóvták, megvédték a zsidókat — és nekik Izrael a *„Népek igaz embere”* címet adományozta — jogot kaptak arra, hogy nevükkel jelzett szentjánoskenyér-fát ültethessenek ott. Számos hazánkfia emlékét őrzi a faszor. Internet hozzáférés lehetőségéből származó 2000. január elsejei adat szerint, mind ez ideig 503 magyar személy kapta meg a címmel járó emlékérmét. Városunk két szülőtte bizonyult erre méltónak:

*Bernhart Sándor* (1889–1984), aki 1937–1945 között Baja polgármestere volt, valamint *Karig Sára* (1914–1999) József Attila-díjas író, műfordító.

A Jad Vashem irodaépületének közelében álló hatkarú gyertyatartó hat karja a terror áldozatává lett hatmillió zsidót jelképezi. Figyelmeztetésül szolgál, hogy ne felejtünk, és gondoljunk a reményteljes jövőre.

Bánáti Tibor



# KELEMEN MÁRTON

1955. április 13. – 2001. június 26.

*Kelemen Mártonra emlékezve, nekrológ helyett egy levelet szeretnénk közölni, melyet Molnár Kálmán (egyetemi csoporttárs) írt Merk Zsuzsának.*

Drága Zsuzska!

A Jóni Gábortól tudtuk meg ... tehetetlen harag, értetlenség, „hihetetlen”, lelkiismeret furdalás, szomorúság.

És az emlékek...

Marcinak volt egy szakaszparancsnoka a katonaság alatt: a Szokolczay Pisti. Drága Marcink pillanatok alatt rájött, hogy Szokipistit remekül lehet cukkolni, mert azonnal ráharap minden baromságra és dühöng — amin jókat lehet röhögni. Valljuk meg, szegény Pisti nem volt egyenrangú szellemi partner Marci sziporkáihoz, és vöröslő fejjel csak a testi fenyítést helyezte kilátásba, és annyit tudott hörögni: hülyekelemen. Marci: lehet, hogy én hülye vagyok, de nem nőülök 19 évesen, mint te...

Amikor szegény Nyíri professzor urat (Isten nyugtassa a vogul vadászmezőkön) nem vártuk meg egy szemináriumon, hanem fertályórányi várakozás után ellógtunk a Sarki Fűszeresbe ruzmozni ... előttem van Marci: ezt nem kéne — várjunk még öt percet. Aztán a következő szemináriumon csoportos szemlesütött sunyítása...

Zsuzsi lányunk születése nagy szenzáció volt annak idején — akkor lettem egységesen „öreg”, vagy „vén trottyos”; névadó: Marci — a gyerek a magyar-történelem szakos 4. csoportban, sokszor sok látogató; hál' Istennek Marci épp szerelmes hangulatban nézi a pólyában nyöszörgő kölköt, elhúzza a száját, majd így szól: öreg vagy már hozzám kiscsaj, és legyint ...

Amikor szervezte az erdélyi túrát (talán '75-ben) agitált, hogy menjek én is ... a fene tudja már, hogy miért nem mentem ...

Lakásavató a Nádas utcában: Attila és Marci mint kétszemélyes zenekar, kifejezetten ütőhangszerekre specializálva az olajkályha tetején és oldalán verik a legszebb Omega és Illés nótákat, miközben a kórus énekel az üres szoba közepén, egy fóliára kipakolva a disznótoros kaja és kellékei, majd hajnal felé kollektív fogadalomtétel a szomszédoknak, akik kissé álmatagon követelnek magyarázatot, hogy ilyen soha nem fordul elő többé. Tévedtünk ...

Már nem emlékszem, mikor és hol, tán a két évvel ezelőtti osztálytalálkózón szóba kerültek esküvőink időpontjai. Marci meséli a Tiéteket, majd hirtelen hozzám fordul, rám mutat: hívtam ezt is, de nem jött el ... és már nem emlékszem, miért nem mentünk el...

Tavalyelőtt a Sótartóban Veled ültem szemben az asztalnál. Emlékszem, azt

mondta, hogy a legfontosabb: legyen BÉKE — a lelkünkben, otthon, egyáltalán: ahol jelen vagyunk. És ebben egyetértettem Veled, sőt, jólesett hallani más szájából az én véleményemet.

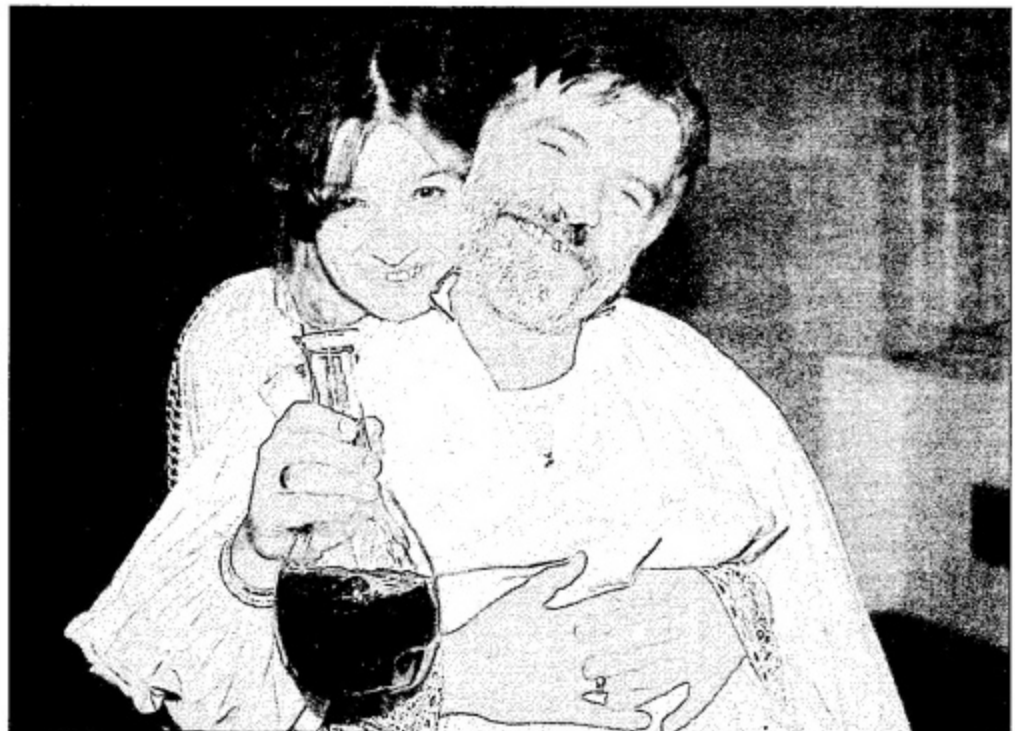
Próbáljuk megőrizni a békét, talán sikerül.

Zsuzska! Úgy érzem, mindnyájan szegényebbek lettünk egy lélekkel, de adjunk hálát Istennek, hogy ismerhettük Marcit, mert gazdagabbak lettünk általa.

És maradnak az emlékek ... a beszélgetések, a viták, a poénok ...

És az adósságok, a már soha nem törleszthetők, a hiányérzet ...

És végül a BÉKE.



Fotó: Kelemen Áron



## Három Illés Sándor-írás

### Tűz a tanyán

Az embert a környezete neveli. A család, a táj, az élettől ellesett példák sokasága. Ifjú koromban tőlem is gyakran megkérdezték: „Ki fia-borja vagy, öcskös?” Már a családfa is eligazítást ad olykor: „Ismerem az apádat!” Vagy: „Becsületes ember hírében állt a nagyapád!”

Amikor az ember már öregszik, hajlamos visszapergetni életének fontosabb eseményeit. Ilyenkor egyre többször felmerül bennem: ki is nevelt igazi emberiségre és hazaszeretetre? Talán anyám meséi téli estéken, apám küzdelmes élete vagy a nagymama szent éneke? A tanya szigorú erkölcsse? Így jutottam el visszaemlékezéseim során a Vince bácsival való találkozásig, egy felejthetetlen élményig, s bevallom, alighanem ez a béresember volt emberségre való nevelésem egyik meghatározó formálója.

Vince bácsit kedvelték a gazdák, mert nemcsak az emberek nyelvén értett, de az állatokat is jól ismerte, és végtelenül igazságos volt. A vele való emlékezetes találkozás egy tüzeset kapcsán történt. Pusztai János tanyája gyulladt ki aznap éjszaka, riasztották a lángok a környéket, apám is futott segíteni, és én vele szaladtam szepegve, botladozva a kuko-

ricásban. Mire a tűzhöz értünk, már se-regnyi ember nyüzsgött ott vödörrel, lapátokkal és vasvillákkal. A kazlak nagy, vörös lánggal égtek, s a tanyaépület is tüzet fogott: fellobbant az istálló teteje.

A legnagyobb zűrzavar uralkodott, amikor hirtelen felharsant Vince bácsi hangja. Akkoriban az öreg a Kővágó-birtokon béreskedett, onnan nyargalt oda, hogy segítsen. Percek alatt átvette az irányítást. Asszonyok fejlődtek csatláncba, egymásnak adogatva a vödört, ketten szakadatlanul húzták a kút vizét a dézsába, három legény pedig vizes ponyvával kapaszkodott fel a tanya tetejére. Vince bácsi határozott intézkedésére kiterelték az állatokat az istállóból, kiengedték az ólak riadt lakóit is. Az öreg béres járt elől jó példával, hol itt, hol ott tűnt fel.

Már az egyik melléképület is lángot fogott, pattogott a szikra, amikor Pusztiné menyé eszelősen felsikoltott: „Jaj, a mama! Bent ég a mama, emberek!” Az idős asszony ugyanis a melléképület egyik kis kamrájában lakott, nem sokat törődtek már vele, s a riadalomban teljesen megfeledkeztek róla.

Vince bácsi berontott a kamrába, és

néhány perc múlva már hozta is ki a karján a magatehetetlen öregasszonyt. Ahogy letette a barackfa alá, máris indult vissza, mert valahonnan kétségbeesett csibecsigogást hallott. A napocsibék a nyári konyha egyik sarkában rekedtek. Háromszor kellett fordulnia, míg kihozta valamennyit, és kiterelte a káraló tyúkot is. Aztán, mint aki jól végezte a dolgát, leült a kút kávéjára, elővette dózniját és cigarettát sodort. A tüzet közben megfékeztek, keleten pirkadt.

Sose felejttem: ekkor érkezett meg a faluból nagyapám. A tűz odavonzotta, szétnézett, váltott néhány szót a károsult gazdával, majd a kút kávéján ülő béreshez lépett. Levette kalapját: „Köszönjük, Vince!”

A béres arca kormos volt, szemében a virradat, vagy lehet, hogy csak az ellobbant tűz visszfénye, de én még ma is érzem, szinte perzsel, és minden szavát mélyen belém égette. Egy életre szóló útravalót kaptam tőle, amit most továbbadok. Ezt válaszolta: „Szóra se érdemes... Hiszen magyarok vagyunk, nem?...”

Hetven éve ennek. Most köszönöm meg neki.

### Floridai magyar akác

Nekem az akácvirágzással mindig üzen a falu. Amikor édes illata megcsap, s felfedezem habos fűrtjeit, valahol a városokban, kis kertekben vagy parkok szélén mindig megállok néhány percre. Úgy köszönök néma fejhajtással, illedelmesen, mint a hívő a templomok előtt.

Köszönök ezzel a régi ismerősöknek, elmúlt ifjúságomnak, elhalt szüleimnek. Gondolatban belépek ilyenkor a szülői ház kapuján, végigmegyek azon a régi udvaron, ahol a mama is élt valaha. Aztán megállok egy szívemben gyökerező régi fa alatt, hagyva, peregen rám az illatos akácvirág. Az akác nekem mindig a régi otthonról hozott üzenetet. Ilyenkor mifelénk tele van illatával az utca, szin-

te felemelkedik fehér felhőjében a falu, s a levegőben úszik, mint valami csoda.

Néhány esztendő óta az akácvirágzás már távoli kontinensekkel is összeköt: átrepít az óceánon, hogy elvigyen emlékezni egy varázslatos floridai kis településre. Mert ott is találkoztam egyszer egy virágzó akácfával.

Jól emlékszem? Akácfával találkoztam volna? Nem, Magyarországgal találkoztam. Elmondom a történetet.

Vendégségben jártam egy volt iskolatársamnál, aki még az ötvenes években kivándorolt Amerikába, s Floridában él, jelenleg Lakelandben lakik. Onnan jártuk be nagy gépkocsiján a környéket, voltunk Tampán, Orlandóban, Miamiában, vendégeskedtünk számos magyar családnál,

meglátogattuk Wass Albert író, a környező magyar klubokat, s egy vasárnapi istentisztelet után ezekkel a szavakkal fordult hozzám Laci barátom, a vendéglátóm: „Most pedig mutatok neked valami érdekeset!...”

„Van magyar vonatkozása?” — kérdeztem tőle kíváncsian.

„Meg fogsz lepődni: csak magyar vonatkozása van. Egyébként egy akácfáról van szó. Induljunk, útközben majd elmesélem a történetét...”

Azzal is kezdődhetett volna a meséje, hogy „hol volt, hol nem volt, túl az Óperencián...” — annyira mesészerű volt ennek az akácfának a története.

Egy bácskai magyar házaspár Amerikába vándorolt a szegénység elől. Floridá-

ban lelt otthonra, ott született meg az első gyerek: István. Két esztendőre rá meg Bözsike. Az apa közben súlyosan megbetegedett, és meghalt. Özvegye, Erzsike nevelte fel a két árvát. Elalvás előtt mindig Bácskáról mesélt a gyerekeknek. A régi hazáról, Magyarországról. Arról, hogy volt valaha egy kis kertjük Moholon, arról, hogy kislány korában akácfák álltak a házuk előtt.

Így éldegéltek és növekedtek az édesanya meséjét hallgatva a gyerekek. És amikor István befejezte az egyetemet, meglátogatta Európát. És apja szülőfaluját, hogy végigmenjen egyszer az akácfákkal szegélyezett utcákon, s betekintsen azokba a virágoskertekbe, amelyekről édesanyja oly sokat mesélt. Álmában már járt ezekben a kertekben.

Amikor hazatért, ajándékot is hozott:

egy aprócska akácfa csemetét. Édesanyja kertjében ültette el. „Hogy mindig hazagondoljon, mama!” És ez a kis akác azóta megizmosodott, már virágot is hozott. És ilyenkor virágot látni megindulnak hozzá a környék magyarjai. Mi is ezért jöttünk Laci barátommal Erzsike aszszonyhoz, aki meg se kérdezte jövetelünk célját: kivezetett bennünket egyenesen a kertbe. Volt már ott négy magyar látogató, akikkel szó nélkül összeöleleztünk. Aztán néma áhítattal mindannyian körülfoztuk a fát. Látszott az akácon, hogy nem kedveli ezt az éghajlatot, a mocsaras földet, homokra vágyik, otthonira, s magyar földben talán kétszer ekkorára is megnőtt volna. Csak senyved a pálmák között.

Pompás fehér virágdíszben állt. Álltunk csak körülötte mi is, és ma sem tudnám

megmondani, mi volt a megejtően szép ebben. Hiszen nem is beszélgettünk, csak álltunk némán a virágfürtökre függesztett tekintettel, s ki tudja, gondolatban merre jártunk. Ahányan voltunk, annyi felé. A mellettem álló bajuszos férfi Nyíregyháza-ára tért vissza néhány percre, a töpördött, botra támaszkodó férfi meg a Balaton partját látta tán képzeletben, a mellettem toporgó meg Nagyváradon járt, én meg a bácskai Temerinben, mert valaha, emlékszem, a házuk előtt állt egy ilyen formájú akácfa. Gyermekkoromban. Amikor a legényeket katonának vitték az első világháborúba.

Felejtéhetetlen élmény volt ez a látogatás az akácfánál. Fénylett a szemünk és mozgott az ajkunk. Fogtuk egymás kezét és imádkoztunk. Magyarországiért.

## Harangok üzenete

Jelentősebb ünnepeken mindig felhív egyik rokonom a falumból. Úgy időzíti a telefonbeszélgetést, hogy halljam közben a déli harangszót is. Ilyenkor elérzékenyülve megkérdezi: „Hallod? Harangoznak Temerinben!”

Megilletődve hallgatom, mert e harangnak zengő hangja nekem az ifjúságról beszél. Ünnepekről és gyásznapiokról üzen, mivel halottaimat is a hangja kísérte utolsó útjára.

A múlt vasárnap ilyen jelesebb nap volt Temerinben: a Rozália-napi búcsú. Talán a vonalak túlszűfolttsága miatt késett a kapcsolat, mire felvettem a kagylót, már nem szóltak a harangok. Hiába füleltem, csak a távolság zúgott sejtelmesen a kagylóban az ismert üzenet helyett, és ennek hatására riadt szorongás lopózott a szívembe. Volt valami félelmetes üzenet ebben a hirtelen ránk szakadt némaságban. „Nem hallok a harangot!” — kiáltottam a kagylóba. A rokon erre csak annyit mondott: „Lehet, hogy félelmükben már azok is elnémultak.”

Letette a kagylót. Én még hallóztam egy ideig, bele-belefűjtam, de a távolság csendje egyre mélyült a kagylóban. Én is letettem. Azért ott maradtam a készülő közelében, hátha újra csengeni kezd. De nem szólalt meg. És a balsejtelmem egyre mélyebben rágtta magát a szívembe. Elképzeltem, hogy otthon most bezárják a kapukat, mert idegen

emberek járnak fegyveresen az utcákon, egyik másik házba be is zörgetnek fenyegető szavakat kiáltozva. Üres magyar házakat keresnek a krajnai menekültek. Az is eszembe villant: talán ezért hallgattak el olyan hirtelen, és némultak meg a harangok.

Este újra megszólalt a telefon. Ismeretlen hang tudakolta, én vagyok-e a szerzője a Fekete bárány című regénynek, amely két bácskai falu szövetségéről, történelem próbálta barátságáról szól. Az egyik a szerbek lakta Sztapár, a másik pedig a magyar Doroszló.

Az apákról fiúkra szálló szép és igaz történet szerint a két szomszédos falu népe kölcsönösen megvédte egymást a történelmi sorsfordulók drámai pillanataiban. Amikor a magyar szabadságharc idején Sztratimirovics fegyveresei a doroszlói magyarokra támadtak, és felgyújtással fenyegették a falut, a sztapári szerbek siettek segítségükre. Később a magyarok viszonzták a segítséget, amikor az ő falujukat fenyegette veszedelem. A következő nagy fordulat 1918-ban, az első világháború után következett be: ekkor minden doroszlói ház előtt egy-egy sztapári szerb állt. „Ezek a magyarok a mi testvéreink, szomszédaink, akikkel békeségben élünk!” – hirdették. Nem esett bántódása egy magyarnak se. 1941 áprilisában a doroszlói magyarok álltak védelmezőn a sztapári szerb házak

előtt, amikor a magyar csapatok visszatértek a Bácskába. A válasz: 1944 őszén a sztapáriak védték meg a partizánok túlkapásaival szemben a szomszéd község magyarjait.

„Nem felejtette még el, mit írt abban a regényben?” – kérdezte a névtelen telefonáló. „Lapozzon újra bele... És tegye fel a kérdést most: hol vannak a sztapáriak?”

Ha el is felejtettem volna, amit akkor írtam (de ilyesmit nem lehet elfelejteni) most belelapozva felidézem; azon keseregtem, hogy a magyar faluban egyre több a szerb szó, és Belgrád tervszerű telepítési politikája elszorítja a vidéket, amelyért annyi magyar vér folyik századok óta. Kitől kérdezzem most, hogy hol vannak a sztapári szerbek? Vége szakadt volna a történelem egyik szívet melegítő szép legendájának az egymás mellett élő népek barátságáról? Egyre szorítóbb bennem a felsejlő félelem, lehet, hogy egyszer valóban elnémulnak a magyar harangok a Vajdaságban?

*Illés Sándor írásait a Szerző szíves hozzájárulásával közöljük.*

*Megjelentek az Imádság és vallomás c. kötetben – Estrade City Kft. Budapest, 1999.*



*A történet sok ember története, egy a sok közül, mégis van benne valami rendkívüli, amit az ember tett azzá.*

## ESZTI MADÁM

Jövőre, 2002. május 10-én lesz tíz éve, hogy elment, csendben, ahogy élt. Amíg élt, tette a dolgát, közvetlenül és közvetve fogadta, segítette Baja és környéke csecsemőinek világra jöttét, megalapozta egészséges jövőjét, a város, a környék jövőjét.

Családja, kollégái és az általa világra segített hálás jövevények kis csoportja kíséerte utolsó útjára. Sokan nem tudják, hogy az élete történelem. Tanúja és szenvedő alanya volt a XX. század tragédiáinak. Sorsa példa értékű és tanulságos.

Hemingway öreg halászának monológját — „De hát az ember nem arra született, hogy legyőzzék. Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni.” — igazolja élete.

Sorsa tanúsítja, hogy nincs olyan erő, amely el tudja nyomni az emberséget és a tenni akarást, az élni akarást, az emberi életet.

Urbán Lászlónét, született Markót Esztert mindenki csak Eszti néninek, Eszti madámnak ismerte. Sokan nem tudják, hogy a sors hogyan sodorta választott hivatása felé, miként lett Baja és környéke közismert, népszerű Eszti madámja, miként érte az a megtiszteltetés, hogy elsőként, de legalábbis az elsők között „üdvözölhette e világon” a ma élő és dolgozó generáció jelentős részét (becslésem szerint 20 000 embert, Baja lakosságának 50%-át).

Eszti néni Cegléden született 1921. február 21-én jómódú iparos családban. Édesapja kádarmester volt, édesanyja szabómester leánya.

Iskoláit, bizonyítványai alapján állíthatjuk, hogy kitűnő eredménnyel abszolválta.

Már dúlt a háború, 1941-et írtak, mikor húszévesen férjhez ment. Kiskunhalason telepedtek le. A háború idején egy fiú- és egy leánygyermekük született.

A háború elválasztotta a családot. A férjének el kellett hagynia az országot.

Eszti néni egyedül maradt a két gyermekkel. Jöttek a bombázások, s a pincében szorongva imádkoztak az életükért. Egy bombázás során találat érte a házat, s a kisebbik gyermek, Lacika nem élte túl a találatot. Anya és leánya csodával határos módon menekültek meg.

A háború végét Kiskunhalason élték

meg. Laci bácsiról semmi hír nem érkezett. A kilátástalan helyzetben is élni kellett. A hogyan tovább kérdése, a szorongató érzés, divatos szóval a stresszes állapot generálta a döntést. A nagymama, aki akkor már egyedül élt — mert a nagypapa még 1938-ban meghalt — magához vette a kislányt, amíg Eszti néni Szegeден, a Bábaképzőben tanult.

Baticzfalvi professzor irányításával tanultak akkor a jövődöbéli szülésznek. Eszti néni nagyon jól tanult. Baticzfalvi professzor kedvenc tanítványa volt.

A Bajai Kórház Szülészeti 1946-ban dr. Burg Ete professzor vezette. Eszti néni az ő kérésére, Baticzfalvi professzor úr ajánlására került Bajára 1946 októberében szülésznek. A szülészeten kapott egy szobát, és ott lakott. A szoba a kórház bejáratára nézett. Ha jött a mentő és hozta a terhes kismamát, Eszti néni mindig készen állt.

Férje 1945 végén visszatért nyugatról, mert itt élt a családja, és tiszta volt a lelkiismerete. Sajnos az akkori hatalom ezt nem honorálta. Kistarcsa volt a következő állomás. Amikor onnan szabadult, jelentkezett és tisztázandó a helyzetet mint egzisztenciavesztett ember, felajánlotta a távozását. Eszti néni ismételt hitet tett Laci bácsi mellett. A kórházi kertészetben dolgozott, amikor is onnan el kellett távoznia és albérlésbe kellett költöznie. Komlón helyezkedett el segédmunkásként. Ott brigádvezetőnek nevezték ki, és a brigádja sztahanovista oklevelet kapott. Később sikerült Baján, a Méntelepen állást kapnia. Onnan ment nyugdíjba.

Közben jöttek a gyerekek. 1947-ben, 1950-ben és 1951-ben születtek a fiatalabb testvérek.

Eszti néni szült, de másnap a szülőszobában már ő segítette világra és üdvözölte az újszülötteket. 1951. január 1-jétől nyugdíjba vonulásáig vezető szülészneként dolgozott.

Hagyatékából pár írás jelzi elismertségét. Talán ez többet mond minden elfogult dicséretnél, egyébként megkapott kitüntetéseinél.

1949. június 8.

*Drága, jó Eszter Madame!*

Ezúton köszönöm meg jóságát, kedveségét, mindig vidám, mosolygós arcát és

megnyugtató hangját, ami mindig vígsággal és bizakodással töltött el.

Szilva Árpádné (részlet a levélből)

1961. 08. 01.

*Kedves Eszti Néni!*

... kisfiunk születésének örömét különösen szeretnénk megosztani Eszti Néni-vel, akinek szaktudása, határtalan türelme, éjszakába nyúló szívós munkája, kedvessége hozta meg számunkra kisfiunkat, végtelen nagy boldogságunk okozóját.

Brahna Lajos (részlet a levélből)

1962. 01. 09.

*Kedves, jó Eszti Madám!*

Mint leendő kismama teli izgalommal, félelemmel — hiszen első gyermekemet hozom a világra — azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy ezekben a boldog és nehéz órákban, percekben mellettem lenni szíveskedjék.

.... Kárpáti adjunktus urat is megkértem a szülesem levezetésére.

Nagyon kérem, engedje meg, ha már eljön az idő és bemegyek a kórházba, hívassam Önt...

Mayer Istvánné (részlet a levélből)

*Dátum nélküli sorok*

Nem a főmadámnak, hanem az édesanyának köszönöm, amit Eszti Madám értem és szegény kislányomért tett. Hálás köszönettel: Deák Benjaminné tanítónő.

1975-ben Eszti madám már nem dolgozott a szülőszobában. Testvérem első fia ebben az évben született. Természetesen megkértük Eszti néni, hogy legyen jelen a szülésnél. Sógornőm elmondása szerint nehéz szülése volt. A művi beavatkozást Eszti néni tevékeny közreműködésével sikerült elkerülni. Az orvosok, akiket anyai szeretettel vett körül, ott is tapasztalták — mint annyszor — nagy gyakorlati tudását, ami nélkülözhetetlen egy jó gyógyító csapat háza táján.

Dr. Makay László főorvos úr, aki a Kiskunhalasi Kórház szülészeti és a kórházat is vezette, mindkét gyermekének születésénél kérte Eszti néni közreműködését Baján.

Máskor a hatalom egyik képviselője, lappangó emberi érzéséről indítatva, pisztollyal fenyegette Eszti néni, ha születendő gyermekével baj történik a szüléskor. Ez az ember nem tudta, de később megtapasztalhatta, hogy az egészséges lelkületű ember hisz az újszülöttek tisztaságában és az élethez való jogában,



ezért sem fenyegette gyermekét semmiféle veszély születésekor. Ide tartozik, hogy Eszti néni és Laci bácsi is óvta gyermekeit a politikától. Mindig a tisztességes munkát ajánlották, mint egyetlen vitathatatlanul elismerésre méltó érvényesülési formát a gyermekeiknek. Nem is volt más követhető alternatívája a leigázzottaknak.

Nem voltak megalkuvók, titkon remélték, hogy lesz még jobb világ is ebben a hazában. Sajnos már nem érthették meg a fordulatot. Leélték az életüket úgy, hogy a sérelmek, a megaláztatások ellenére tiszteltre méltó emberek maradtak.

Szeretetet és emberséget adtak mindenkinek, aki közel állt hozzájuk és másoknak is.

Ezért is mondom, hogy az Ő példájuk is igazolja az „öreg halász”-idézett monológját.

A példák arra jók, hogy tanuljunk belőlük, hatalmon lévők és kárvallottak egyaránt. A példák csak akkor hatnak, ha azok igazát az érintettek visszaigazolják, ha megértették és követendőnek tartják.

Eszti néni 1946–1980 között dolgozott Baja és vidéke jövőjéért.

Közreműködésével sok, később kiváló ember látta meg a napvilágot. Sokan a ma

és a jövő formálói mint politikusok, tudósok, közéleti személyiségek.

Azt gondolom, nem árt, ha tudják, hogy életük hajnalán bekövetkezett talán szerencsés találkozásnak is köszönhetik jó egészségüket és erős pszichikumukat.

Jómagam is sokat köszönhetek Eszti néninek és Laci bácsinak is. Személyes tapasztalataimból kiindulva is azt gondolom, ha valakik tettek ezért a városért valamit, azok között előkelő helye van Eszti néninek. Azt gondolom, hogy munkája során mindig arra törekedett, hogy biztosítsa az újszülöttek jó esélyét az élethez, a jobb jövőhöz. Ha rajtam múlna, ha mások nem is így gondolják, Baja város PRO URBE kitüntetésének választanám Eszti néni, és nevével fémjelzett kitüntetések adományoznék a méltó utódoknak.

Az elismerés nem csak a kitüntetetteknek szól, az elismerés példa értékű. A negatív példák — a mi korunkban van bőven — nem befolyásolhatják jó irányba a folyamatokat. Ezért kell a jó példákat kiemelni és elismerni.

A kiérdemelt elismerés a tisztességes emberi élet és magatartás, az eredményes munka példája. Megmutatja másoknak is,

hogy az emberek a politikai ármánykodás légkörében is a legfontosabbnak és elismerésre legméltóbbnak tartják a humánus mot és az ahhoz legjobban illő cselekedeteket.

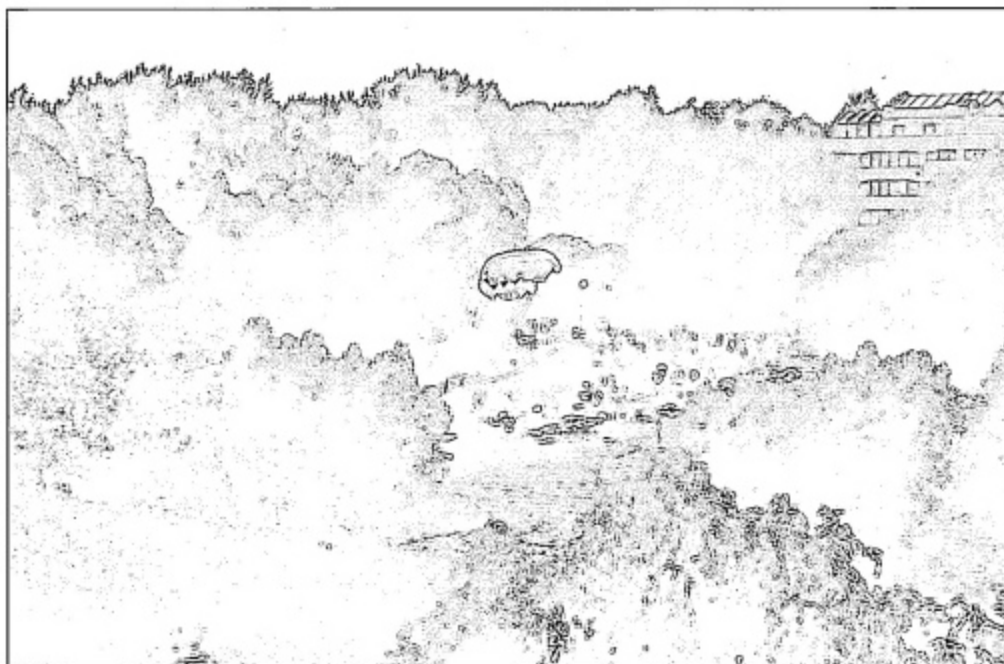


Befejezésül, rendhagyó módon, álljon itt Eszti madám tekintete a megpróbáltatások kezdetének idejéből, a leírtak hitelül.

Bajai Lajos

## „Pillantás a hídról”

*Népünnepély,  
városkép, 2001*



A honpolgári elégedettség nagyon jó érzés! Mert jó érezni, hogy szűkebb pátriánk sokaknak valamiért fontos, és egyre többen figyelnek a városra.

Csodaszép bekukkantani reggeltől kezdve a Térre, a környező utcákba, meglesni, hogy miként készülődnek. Érdekes találkozni sokakkal, rendezőkkel, bámszokókkal, öslakókkal és az egy napra ideköltözőkkel.

A Szigeten is tombol a buja nyár. Sokan itt verik fel sátraikat és itt terítik meg asztalaikat. Jól van ez így, szerencsés ötlet volt a terjeszkedés. A Tér szinte nyomasztó zsúfoltsága megenyhült. A főzőhelyek, a sétatér, az ünnepi bazár — megnövekedtek. A híd is értékesebb lett. A vízre való kitekintés (az a bizonyos pillantás) a horizontig kiszélesedett. A csillogó öböl mindkét oldala és a Duna felé kinyúló széles víztükör ugyanúgy, mint a Véndió-part romantikusabb hangulata vagy a régenvolt halpiac már egészen urbánus kerete. Mondhatjuk, hogy ezek már patinás helyszínek. Ha meg háttal fordítunk a szembesítő napnak, a Parti utca felé fújó enyhe szél nemcsak az ejtóernyőket terelgeti szelíden, de felbor-

zolja a mostanság elég bőséges és tiszta vizet is.

Amióta a Halászlé-ünnep gondolata gyakorlattá érett, szinte természetessé is vált. Ugyanakkor sok kétkedésnek és bizonytalanságnak is hangot adott. Mindez teljesen érthető. Az a bizonyos honpolgári elégedettség nem baj, ha elfogult. Elfogult, bár nem kíván valami iszonyatos sodrást, csak csendes áramlást biztosít. Díszes csokor helyett megelégszik egy szál vadvirággal és hangos tirádák helyett elég, ha egy halk dicsérettel válaszol.

Sok apró örömből rakhatjuk össze életünket. Mondjuk például abból, hogy nagyon szép lett a Pázmány utca és sok jó ház épült már régi belvárosi telkeken. És locsolt virágokból is egyre több van egy-egy tisztább utcáinkon.

De öröm az is, hogy strucctojást kaptam születésnapomra és Haydn zongora szonátákat mindenestől. A tojástartó külön eseménye volt egy nagy pipacska-land is, valahol a tompai elágazás környékén. Több hektáryi gyönyörűséges virágtengerbe gázoltam, egyenként is csodálni való példányok között. A pipacs szépséges virág, de olyan mint a naplemente — reprodukálhatatlan. Millió szála közül egyet kiválasztani nehéz, s ha már kettő van — netán tíz vagy száz — egyhangú piros sereg sütkérezik a réten. Sütkérezik, imbolyog — jobbra és balra át-ot csinál —, ahogy a szélkapitány parancsolja. De ha egyet kiválasztunk, simogatjuk, belenézünk a szírombölcsőbe, szinte édenkertet látunk.

Nem szeretnék erőltetett összefüggést keresni a Pázmány utca, a strucctojás, a pipacs és a zongoramuzsika között, csak azt az örömlapot szeretném illusztrálni, amelynek háttérével az ünneplők között elvegyültünk.

Emlékezzünk csak a danaidák gyülekezésére, az összekapaszkodó lepkemilőlők dús, színes lombfüzéire, amint beborítják a fákat. Ezer kilométereket repülnek, hogy szaporodjanak és elpusztuljanak.

Július 14-én nem sokkal éjfél előtt egy ilyen nagy danaida csoport kellős közepén éreztük magunkat, nem repültünk idáig, hiszen mozdulni is alig tudtunk, legfeljebb szárnyaltunk. Közeledett az éjszakai óraütés. Lajcsi utolsó strófáinak csápolta a hallgatóság, és volt ebben az izasztó tolongásban valami félelmetes szorítás is, csak a szabad ég, a csillagos éjszaka irányában lehetett menekülni. A lüktető tömegben verejtékes embersorok mozogtak a színpad vagy a Sziget felé.

A Szobor körül aztán már reménykeltő ösvények nyíltak, szabadabb lett a lélegzet és ki lehetett választani a helyes irányt.

Délután a jelzőtűz fellobbanása előtt még friss volt a tér. A ma különösen áradó és meleg napsugár a háztetőktől a bazaltkockákig minden részbe és mélyedésbe bevilágított. Közben megtört a kigyúlt arcokon. Fiatalos pirt, ráncot és borostát egyaránt szépen kiformált, ragyogó portrékat készített az ünneplőkről.

Sokat gondolkozom azon, hogy mi az, ami életben tart egy ilyen népnepélyt? Hogy az alapgondolat talán? — lehetséges. Bár tudjuk, hogy minden extrém gondolatnak óriási a kockázata. Ezt a veszedelmet azonban ellensúlyozni látszott az erős tradíció. A város és a víz különleges kapcsolata, az ember és a hal — helyesebben talán a városlakók és a halászat kapcsolata. Az a kifürkészhetetlen, de mégis átérezhető szakértelem, ami a népmesék terjesztésével és befogadásával egyenértékű.

Ez az egész bajai „halügy” olyan, mint egy néprajzi motívum, olyan, mint egy szoknyára, ingre vagy főkötőre kirajzolódó virágforma, olyan, mint a miniatúrák precíz szabályai, netán a fáraósírok alabástrom edényei. A bográcsok mint óriási skarabeuszok sorakoznak egymás mellett, és a haldarabokból elővarázsolt fűszeres oldat végül is egyszeri és megismételhetetlen. Új nap, új népnepély, új demonstráció kell a reprodukcióhoz. A régi jóból emlék és tapasztalat sarjad. S bár mindig a következő főzet lesz a legkiválóbb, a történeteknek egy megnyugtató konklúziója marad. S ezt nevezhetjük lokálpatrióta elfogultságnak is, nevezetesen úgy, hogy aki valamit is megtesz a helyi szokások ápolásáért, az maradandót alkot, még ha csak egy jó halászlét is csinál.

Az ünnep sorsa már sejthető. Több száz éves „öregedő” városunk nemcsak önmagát fogja ünnepelni az új század júliusában, de sokkal inkább azon fáradozik majd, hogy idehívja Európa országait egy olyan eseményre, amit legjobban ő tud csinálni. Mindenek előtt ki fogja használni megkülönböztető adottságait. Elsősorban a hatalmas Dunára kötött ezüstpántlikát, a Sugovicát. A megölelt Szigettel, a Szentháromság tér platójával. A romantikus vízparttal, az öböllel, a kitekintő híddal.

A halászlé igazi hungaricum és az is tagadhatatlan, hogy a gyomór-turizmus csalogató mákony. Az külön szerencse,

hogy Bajának prioritása van ezekben az ügyekben. Népnepélyünk továbbélésének mégis alapvető feltétele lesz, hogy ne csak gasztronómiai vetélkedő maradjon, hanem fogjon kezét a táj kultúrájával, folklórájával, képzőművészeti és sporthagyományával.

Ilyenformán várható, hogy egyre kevesebb lesz a bravúr, és remélhetően nem a számszerű növekmény marad a rendezvények fejlesztésének motorja.

Az idén már tágasabbnak éreztük a teret. Nem volt annyira sűrű az állványerdő, és ez a helyfoglaló geometrikus háló csak szombat reggel tűnt áttörhetetlennek.

Az ilyenkor feltörő borgőz-gejzírektől, autolopástól és egy-két csattanó pofontól eltekintve jó hangulatban és fegyelmekkel ünnepeztünk. Biztonságos és viselhető volt az embertömeg, az autótömeg tán kevésbé. Ha pedig lenne ilyen nyilvántartás, akkor az egy bográcsra jutó hűtőtáskák száma is bekerülhetne a Guinness-rekordok könyvébe.

A tűzijátékot a hídról néztük. Itt már közénk furakodott néhány hűvös légáramlat. Bámész tömeg támaszkodott a korlátoknak. Várakozott.

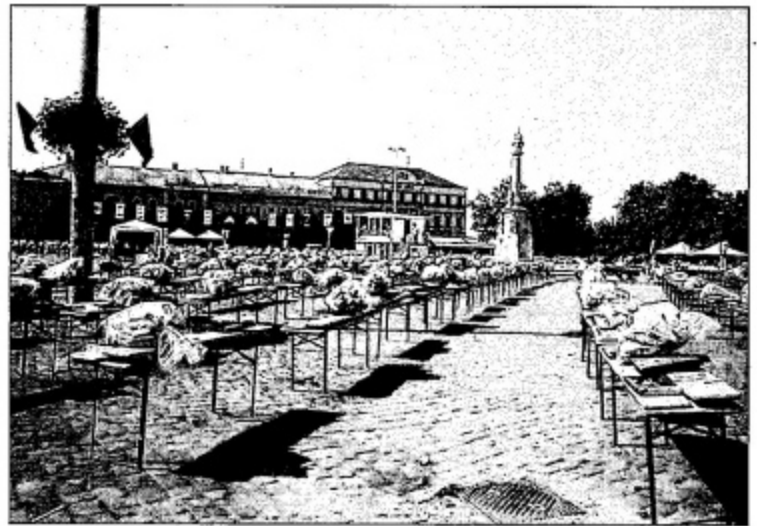
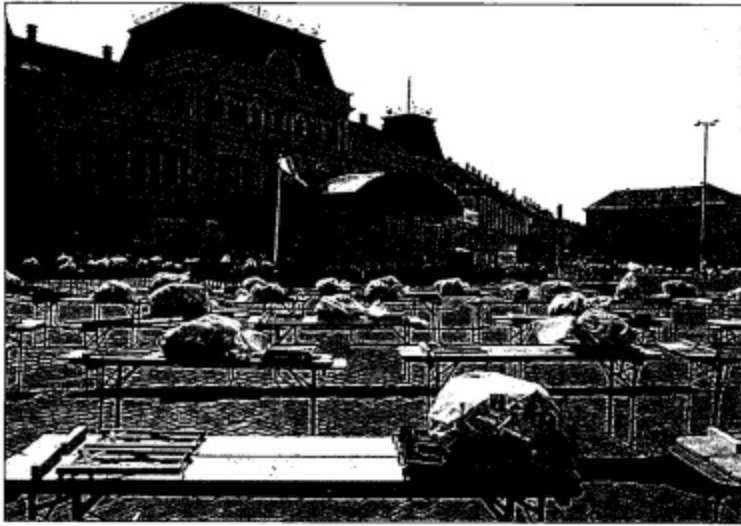
Egy kicsit mindannyian piromán izgalmal lestük az első rakétát. Bőséggel áradt a zene a Sziget felé, megmártózott a vízben, megölelte a parti füzeket is, és mindannyiunk fülébe csókolt. Igézettel álltunk, alig mozdult valaki. Aztán felrepültek az első fényvirágok. Tűzből kötött csokrok: margaréták, orchideák. Rezegeve, imbolyogva vagy nyílegyenes vonalban égbe rohanó tűzgolyók, s mielőtt kihunyt volna fényük, ezer darabra estek szét, suhogva, ropogva rohantak vissza a víz felé. A tűzből ragyogó virágkelyhek, bibék és porzók robbantak szerteszét, az égre meredő csodálkozó arcokra esett hideg fényük.

Bőségekben ragyogott a tűzvirág karnevál. Újabb és újabb szíromeső hullott felénk, de már magasan szertefoszlott minden fénypont. Minden ígézet és ígért maradt. Minden szikra, minden hulló csillag, pedig milyen szívesen hazavitünk volna egyet-egyet nyirkos tenyerünkben.

Már kihunytak a földi tüzek is a bográcsok alatt. Egy-egy kupac zsarátnok pislákolt csupán. Ódon illat terjengett. Utánozhatatlan, összetéveszthetetlen aroma.

Újra nagy ünnep volt Baján.









## A CIVITAS FIDELISSIMA

Balról elmarad a kastély, melyet a Gróf lakott, akit tisztelője a leghívebb, ellenfele a legnagyobb magyarnak nevezett el.

Feltűnik a hársfák festői sora, majd elsuhan a Nagycenk végét jelző tábla. Enyhe nyomás a gázpedálra, és utolérjük az előttünk haladó bécsi rendszámú kocsit. Ilyenkor szombaton a 85-ös úton több az osztrák jármű, mint a magyar. Pár percig egyenletes tempóban suhan a zárt kocsi-sor, majd kibontakozik a Soproni-hegység karéjában szélesen elnyújtózó város képe. Letérek a megkerülő útról, és megcélzom a centrumot.

A Cézár-pincébe térünk be. A falakon századok patinája. A boltívek ölelte helyiségben hasonló tölgyasztalok felett dugták össze fejüket az aggódó poncihterek és a jól értesült városi hivatalbélieliek, mikor Kara Musztafa 1683-ban Bécsset ostromolta. A zöld melles köténybe öltözött pincér várakozva hajol hozzánk, habozva, hogy magyarul vagy németül üdvözljön-e bennünket. Mivel nem Kékfrankost, hanem Veltelinit rendelünk, szeme megvillan. Látja, hogy Sopront ismerő magyarokkal van dolga. A város lakóinak kedvelt bora ugyanis nem a messze földön híres kékfrankos, hanem ez a zöldesen csillogó, zamatos, illatos nedű. Gyorsan tér vissza, hogy asztalunkra tegye a karcsú poharakat és az italfogyasztás nélkülözhetetlen kellékét: a fatálon szervíro-

zott disznósajtot. A szomszéd asztalnál zergetollas kalapú, vörös képű osztrák úr társasága nyakalja az italt. Kedélyesek, jólesően eleresztik magukat ebben a vendégszerető városban. Eltűnődöm. Igen, itt ők a vendégek, és én vagyok idehaza. Kevésen múlt, hogy a történelem szeszélyes műzsája nem az eredeti változat szerint íratta tovább a históriát. Mert akkor én ülnék Öedenburgban, és az osztrák úr lenne a házigazdám.

Nyolcvan éve hazánk szomorú, szegény, lelkét veszített ország. Budapest — mely a századfordulón még nem esélytelenül versenyzett Béccsel Kelet-Európa Párisának rangjáért — lehangolt, meggyötört, megkopott város. A Ferenc József-i aranykor végén kiváló fekvése, gondozott parkjai, ragyogó és új palotásorai Európa egyik legszebb fővárosává tették. Most utcáin vedlett, elhanyagolt villamosok zörögnek, a házak omló vakolatú homlokzata a hét szűk esztendő pénztelenségéről árulkodik. A rendező-pályaudvarok mellékvágányain ezernyi tehervagon vesztegel, bennük a véglegesen reményüket veszítették tízezrei. Az erdélyi, délvidéki, felvidéki menekült a kor közismert státusmegnevezése. Ezeknek a szerencsétleneknek a tudása, szakértelme nélkülözhetetlen volt egy 50 milliós birodalom közigazgatásának, igazságszolgáltatásának, vasúthálózatának,

iparának, közoktatásának működtetésében. A Monarchia szétesett, és a húszmillió történelmi Magyarország egy 7,7 milliós lélekszámú országocskává zsugorodott. Az utódállamok pedig — melyek hajdanán oly kitartóan és következetesen vádolták hazánkat a nemzetiségek elnyomásával — sokkal kevésbé voltak toleránsak az elcsatolt területek magyarságával szemben. Bár a magyar lélek ezernyi sebből vérzett, a legjobban a negyedik szomszéd, Ausztria irányából történt csonkítás helye lüktetett.

A közvéleményt főként a legősibb magyar város, Sopron elcsatolása háborította fel. Scarbantia — ez volt a város latin neve — helyén ugyanis már a bevonuló római légió is virágzó kelta települést talált. A soproniak már Trianon előtt bő hat-száz évvel vérük ontásával bizonyították a magyar korona iránti hűségüket. A gazdag és jó fekvésű város a XIV. században felkeltette a hódító kedvű cseh király étvágyát. A spalatói Péter várnagy árulása azután 1273-ban Ottokár kezére játszotta az elkeseredetten védekező Sopront. IV. (Kun) László összegyűjtötte hadait, hogy a telhetetlen hatalomvágyú prágai királlyal leszámoljon. Ottokár Sopron védelmére csak csekély őrséget tudott visszahagyni. Hogy az erőszakkal leigázott várost a fellázadástól visszariassza, túsokat szedett. Sopron azonban belemart önhü-

sába, és feláldozta túszeit. A polgárok és a városi darabontok előszedték elrejtett fegyvereiket, lerohanták a morva őrséget, és megnyitották kapukat Kun László előtt. A leghűségesebb város elnevezés ebben a hiteles történetben gyökeredzik.

Ennyit az érzelmi előzményekről. Nézzük ezután a száraz statisztikai adatokat. A trianoni békediktátum értelmi szerzői állítólag nemzetiségi adatok alapján darabolták fel Magyarországot. Sopron lakosságából — 1920-as adatok szerint — a legnagyobb hányadot a magyarság tette ki. Az ország közvéleménye nehezen értette meg, hogy ha 48,7% magyar kevés ahhoz, hogy Sopron Magyarországa maradjon, 48% német miért elegendő az Ausztriához csatoláshoz. Az elkeseredés 1921 augusztusában nőttön-nőtt; az indulat felforrósodott.

Az ún. kisantant államok a nekik odaítélt területhez önkiszolgáló módszerrel jutottak hozzá. Pontosabban: már a trianoni békekötés előtt lekanyarították a történelmi Magyarország területéből azt a darabot, mely — szerintük — népességük nemzeti hovatartozása alapján őket jogosan megillette. A területfoglalások jó részét a trianoni békeszerződés utólag szentesítette. Ausztria esetében a trianoni döntés végrehajtása más módon történt. Nyugati határai 1921-ig érintetlenek maradtak. A győztesek a két államra bízta a területátadás technikai részleteinek kidolgozását. A magyar és osztrák kormánydelegáció tárgyalásai azonban zátonyra futottak.

A határkérdés megoldására az antant „Szövetséges Katonai Bizottságot” rendelt ki Sopronba. A francia, angol és olasz tábornokok Burgenlandot *A* és *B* zónákra osztották fel. Az *A* zóna osztrák megszállása zökkenőmentesen befejeződött. A *B* zóna átadását és ezzel a magyar felségjogok teljes átruházását 1921. augusztus 29-ére időzítették.

A trianoni békediktátumot az ország lakosságának nem kis hányada tekintette az antantbosszú művének. Az a tény, hogy a világháború kirobbantásáért elsősorban okolható Ausztriát — ne feledjük: Tisza miniszterelnök kezdetben ellenzi a hadüzenetet — is kárpótolják Magyarország rovására, számos magyar szívben támasztott keserű indulatot. A mellékkörülmények szerencsétlen összegződése is hozzájárul a szenvedélyek fokozásához. Az elcsatolandó sávba beleesik Nagycenk, a legnagyobb magyar végső nyugvóhelye. Az antantmisszió a soproni Széchenyi-palotát foglalja el, és itt játszódna a végső

átadás aktusa. A Széchenyi-család jogi képviselője útján tiltakozik az ellen, hogy ez a gyalázatos cselekmény az ő palotájukban történjék meg. A bizottság francia vezetője a tiltakozást nem veszi figyelembe. Végül augusztus 29-e a mohácsi csata dátuma. Bár szándékosság nyilvánvalóan nem áll fenn, az ominózus egybeesés az elkeseredést a végsőkéig fokozza. A nemzet egy része a hagyományos osztrák-magyar ellentét érzelmi gyökereihez nyúl vissza; és az ősi kuruc-labanc viszály újraéledését éli át.

Azt, hogy Burgenland átadása valószínűleg nem lesz zökkenőmentes művelet, előre jelzi egy olyan akció, mely az előző évben játszódott le. Héjjas Iván 1920. augusztus 8-án riasztja a kecskeméti tanya világ lakóiból verbuvált különítményét, és 63 emberével 8 teherautón megindul Graz felé. (A kecskeméti birtokos Horthy uralomra jutását támogató egyik szabadcsapat szervezője.) A csoport átlépi a határt, ártalmatlanná teszi az osztrák őrséget, és rajtaüt Fürstenfelden. A kisvárosban jelentős fegyverraktár van. A sikeres akcióból Héjjas nyolc pótkocsis teherautónyi fegyverrel és lőszerrel tér vissza. Az esemény lefolyása előre igazolja, hogy Bécs későbbi vádjai a magyar kormány és a felkelők titkos összejárásáról vélhetőleg nem megalapozatlanok. A határt biztosító Östenburg és Ranzenberg zászlóaljok elit csapatok, és 3000 főnyi létszámuk bőven elegendő az Ausztriába vezető közutak ellenőrzésére. A neszes legények karvaly tekintetét nem hogy nyolc pótkocsis teherautó, hanem nyolc veréb sem kerülné el. Héjjas autóoszlopa — különös módon — sem oda, sem visszafelé nem akad fenn a magyar határőrizeten.

A zsákmányolt hadianyagot valószínűleg Nyugat-Magyarország területén rejtik el, ily módon biztosítva az esetleg később kirobbanó harcokhoz szükséges fegyverzetet.

1921 augusztusának utolsó heteiben az átadandó zónában új arcok jelennek meg. Ha a Magyarország egész területéről érkező jövevények felett a homéroszi seregszemlélet megtartjuk, elég különös képet kapunk.

A Héjjas különítményről már beszélünk, tagjai a világháborút megjárt tisztek és altisztek, foglalkozásuk szerint jórészt gazdálkodók. Sok érkező csak magános lovagként csatlakozik a keresztes hadjáratához. Néhány név: Nemezc Ferenc főhadnagy, polgári iskolai igazgató Szegedről, Csala főjegyző Páhiból, Kalocsay Imre főiskolai hallgató Mosonmagyaróvárról, dr. Vadas szegedi orvos,

Hanusz Ferenc műegyetemi hallgató, Förszter főszolgabíró, Egán Imre volt főispán. A Horthy-hadsereg több tisztje kér és kap szabadságot egységétől, és jelenik meg civilbe öltözötten Burgenlandban. A harcokban a soproni bánya- és erdőmérnöki kar, valamint a mosonmagyaróvári mezőgazdasági főiskola oly sok hallgatója vesz részt, hogy a tanítást ezekben az intézményekben az ősz elején meg sem kezdhetik. Feltűnik a nyugati végeken a Monarchia légierjének két ismert tisztje: Kaszala Károly és Endresz György. Az utóbbi 1931-ben sportgépén végrehajtott sikeres óceán-repülésével világhírnévre tesz szert. Valamivel később Szombathelyen megjelenik a hadseregből önként kilépő Prónay Pál, a Ranzenberg-zászlóalj megszervezője. Az ezredes közismert fenegyerek, és az eseményről értesülő soproni antantmisszió jogosan tart attól, hogy pusztán személyiségével befolyásolja a zászlóalj tisztikarát és leghyányosságát.

Héjjas Iván hadrendjébe albán és bosnyák csapatokat is besorozott. Ezek az új jövevények az egykori Monarchia olyan alattvalói, akik már 1918-ban fellázadnak a Jugoszlávián belül jól érzékelhető szerb nacionalizmus ellen. Hazánkba emigrálnak és jórészt Budapesten tengődnek a magyar kegyelemkenyéren. Hasszán bég, a volt mohamedán papnövendék és Ali Fazil altiszt parancsnoksága alatt harcoló egységek szilaj támadásai majd a későbbiekben nemegyszer keltenek pánikot az osztrák csapatok között. A gerillasereg, melynek személyi állománya messze meghaladta Héjjas különítményét, önmagát Rongyos Gárdának nevezte el. A felkelők pontos létszáma nem állapítható meg. A leírások az egyes rajtaütésekben résztvevők számát elég pontosan megadják, és sokukat név szerint ismerjük. A gerillaegységek azonban a 200 kilométeres front mentén villámgyors átcsoportosításokat hajtanak végre, ezért az arcvonal hosszából tényleges erejükre következtetni nem lehet. A legbiztosabb számítási alap saját „szervezési táblázatuk”; a Rongyos Gárda létszáma azonban eszerint sem haladta meg a 2000 főt.

Harcmodoruk még a II. világháború mércéjével mérve is meglepően korszerű. Két-három tucat ember géppuskákkal, könnyű aknavetőkkal megerősítve hajtja végre a rajtaütéseket, lesből, mesterien kihasználva a jól ismert terep adottságait. Lőszerrel, kézigránáttal bőségesen fel-fegyverkeztek, tűzerejük lényegesen meghaladja egy hasonló létszámú katonai



egységét. Céljuk nem hosszú és véres ütközetek vívása — erre erejük sem elegendő —, hanem a pánikkeltés, az ellenfél megszalasztása.

Az események tárgyilagos elemzésével a történetírás adós maradt. Hallgatnak a Horthy-rendszer historikusai, a marxista szerzők pedig néhány sommás minősítéssel intézték el a kérdést. A kortárs Kádár Gyula ezredes egy csomó jóhiszemű, hazafias lelkesedéstől fűtött emberből és egy falka kalandorból verbuválódott szeregnek mondja a Rongyos Gárdát. A művelt és tárgyilagos öreg katona azonban emlékiratait még a Kádár-rendszer idején adja ki. E megállapítása tehát némileg elterhet belső meggyőződésétől.

Az első villám augusztus 28-án lobban ki. A déli órákban kétszázadnyi osztrák gyalogos és egy csendőrkülönítmény nyomul Ágfalva irányába, hogy a Soprontól alig hét kilométerre lévő községet birtokba vegyék. Csakhogy Héjjas csapatai — alig 120 fő — a vasútállomástól a szőlőhegyig széles karéjban körülvették a falut. Az osztrákokban a veszélyérzet nem működik, és csak felületes biztosítással haladnak. Mivel a felkelők a két főnyi előőrsöt elnémítják, a két század besétál a kelepécebe. Három oldalról zúdul a puska és gépfegyvertűz az osztrákokra, és iszonyatos pánikot keltenek az egységre záporozó hatalmas robajjal detonáló kézigránatok. A tűzharc az osztrákok visszavonulásával végződik. Ágfalvánál vesztí életét a háborúban az első magyar gerilla. Baracsi László kecskeméti parasztgazda az áldozat.

Tizennyolc eredményes rajtaütést hajt végre a Rongyos Gárda, és ezek hatására az osztrák megszállócsapatok visszaszorulnak a történelmi határok mögé. A leglátványosabb sikert a Héjjas csoport Bruck és Királyhida között vívott csatája hozta. A város előtt géppuskafézszekkel megerősített, két hegycsúcsra támaszkodó állásrendszert foglalt el az osztrák gyalogság. A magyar területekről átvezető vasútvonal a hegyek mögé kanyarodott be. A gerillák 15 tehervagont kapcsoltak a mozdonyhoz, ezeken néhány rohamcsapat helyezkedett el, majd a szerelvény növekvő sebességgel kiszáguldott az állomásról Bruck irányába. A vagonokon kopogó golyók a hasra feküdt, egyenletesen szétszóródott felkelőkben kárt alig tettek. Az arcvonalon áttörve a szerelvény három helyen lefékezett, egy-egy rohamcsapatot helyezve ki az ellenség hátába. A harcosok szilaj üvöltéssel iramodnak a hegynek, és csakhamar kézigránatok zápora zúdul az osztrák lövészárokra. A Spittalberget percek alatt elfoglalják a rongyosok, és az osztrákok ellen fordítják a saját gépfegyvereiket. Bár a szokatlanul keményen ellenálló Wehrmacht estig tusázik, a csatateret végül a magyaroknak kell átengednie. A brucki ütközet a legvéresebb összecsapás: az osztrákok mintegy ötven holttestet hagynak a harcmezőn, a felkelők — a saját bevallásuk szerint — két embert vesztenek.

A Rongyos Gárda sikereinek két oka van. Egyrészt a felkelők zöme a világháborút megjárt, tapasztalt tisztekből és altisztekből áll, akik a szakszerű emberir-

tás mesteriségét négy év lövészárok-harcában sajátították el. Másrészt az ellenfél, a Wehrmacht igen laza fegyelmű fegyveres testület, és csak árnyéka a keménykötésű osztrák ezredeknek. Nem is fűti őket a hódítás túlzott ambíciója; így rövidesen frontbarátkozásokra is sor kerül. A régi határok visszaállítását követően az osztrák tisztek több helyen megegyeznek a gerillavezérekkel, hogy felhagynak egymás háborgatásával. Ha nem megy, hát ne erőltessük — vélik a hajdani császári tisztek, akik elég visszafogottan kedvelik az új gazdát, az osztrák köztársaságot. Továbbá elég kellemetlen, jeges zuhanyként éri őket hajdani magyar bajtársaik harapós viselkedése. A patthelyzet megoldását a diplomáciának kell megtalálnia.

Magyarország szerencséjére a külpolitikai konstelláció kedvező. Az antant ugyan csak mérsékeltlen rokonszenvezett a feudálisnak minősített Horthy-rendszerrel, de Ausztriát még kevésbé kedvelte. A szociáldemokrata irányítás alatt álló köztársaságban aktív kommunista párt tevékenykedik, ezért a gyanakvó nyugati demokráciák kissé rózsaszínűnek látják a rezsim színezetét. Így nem érznek túl erős kényszerítést a trianoni szerződés Ausztriára vonatkozó cikkelyének végrehajtására.

Benes cseh államfő kardoskodik ugyan Burgenland átadása mellett, sőt fegyveres erő is felajánl a magyarok ellen. Csehszlovákia célja ugyanis az, hogy átjárót nyerjen Jugoszlávia és a tenger irányában az osztrák területen keresztül. Mikor azonban a nagyantant közömbösségét tapasztalja, a ravasz cseh róka harci kedve is csilapol. A magyar kormány a lelke mélyén rokonszenvezett a felkelőkkel, az aláírt békeszerződésben vállalt kötelezettségeket azonban végre kellett hajtania. A kutyaszorítóból való kitörés kényszerétől hajtva, Bethlen miniszterelnök kapcsolatot keres Torretta olasz külügyminiszterrel. Így kerül sor a velencei megegyezésre, mely szerint népszavazás dönti el, hogy a B zóna népe melyik országhoz kíván csatlakozni.

Csakhogy ekkor a csavar váratlanul még egyet fordult. A teljesen visszafoglalt Dél-Burgenlandban október 4-én Prómay Pál kezdeményezésére kikiáltják a „Lajtabánságot”. Felsőőrön — ma Oberwart a neve — a felkelők összegyűjtik a déli körzet községeinek képviselőit (a papból, jegyzőből, bíróból és néhány esküdttől állnak a delegációk), és ezek pecsétes írásokon nyilvánítják ki a független állam alapítására irányuló szándékukat. Hogy a küldöttségek begyűjtésé-





ben mekkora volt az önkéntesség szerepe és mekkora az eléggé marcona küllemű, nem túl szelíd lelkületű Rongyos Gárda befolyásolása, ma már nem lehet eldönteni. A Prónay „bán” vezetésével alakult államocsksa megkezdte berendezkedését, és a filatelisták öröme azonnal új postabélyeget nyomtatott. (Oly módon, hogy a magyar bélyegeket felülnyomással látták el, és magasabb áron hozták forgalomba.) A kormány megalakítása már nehezebben ment. A belügyi tárcát Prónay az északi frontszakaszon működő Héjjas csoport képviselőjének szánta. A megkeresésre Héjjas a következő választ adta: „Frontszakaszom oly nagy, a felkelőim oly kevesen vannak, hogy nem nélkülözhetem s nem küldhetem miniszternek egyetlen felkelőt sem.”

Prónay akciója kellemetlen helyzetet teremtett. Mind Bethlen, mind a miniszterelnökéhez politikai iskolázottságban felnőni kezdő Horthy tudják, hogy az antant türelme sem határtalan. A hepciáskodó „Lajtabán” a velencei egyezményben elért eredményeket veszélyezteti. Mivel Prónay a kormányzót pajzsra emelők egyike, előbb jó szóval próbálkoznak. Bethlen személyes hangvételű levelet ír, Horthy „Kedves Pali!” megszólítású episztolája sem mutat arra, hogy a kormányzó rövid emlékeztetőnek bizonyulna a hajdani királycsinálóval szemben. Mikor azonban a hatalomtól gőzös agyú egykori huszárcapitány egyre pimaszabul felel vissza, a párbeszéd hangja megkeményedik. A begorombult Horthy megfenyegeti a Lajtabánt: a nemzeti hadsereggel vereti szét a Rongyos Gárdát, ha Dél-Burgenlandot ki nem őrítik. Erre már Prónay is megjuhászodik.

Sopron és tizenégy község sorsáról a népszavazás döntött. A lakosság 72,7%-a voksolt a Magyarországhoz tartozás mellett. Sopron — a közel hétszázéves történelmi emlékek felelevenítése nyomán — ekkor nyeri el a „Civitas fidelissima” (a leghívebb város) címét, melyet az 1922. évi XXIX. törvény adományoz a városnak.

Hogy a történelemírás a Rongyos Gárda helyét a kalandorcsapatától az önzetlen hazafiak légiójáig terjedő minősítési skálán hol fogja kijelölni, a szakemberek dolga. Egy tény azonban vitathatatlan: Sopron, Nagycenk és tizenhárom falu ma nem tartozna Magyarországhoz e spontánul kirobbant fegyveres felkelés nélkül.

Dr. Dániel József

Kép: Görbe Ferenc



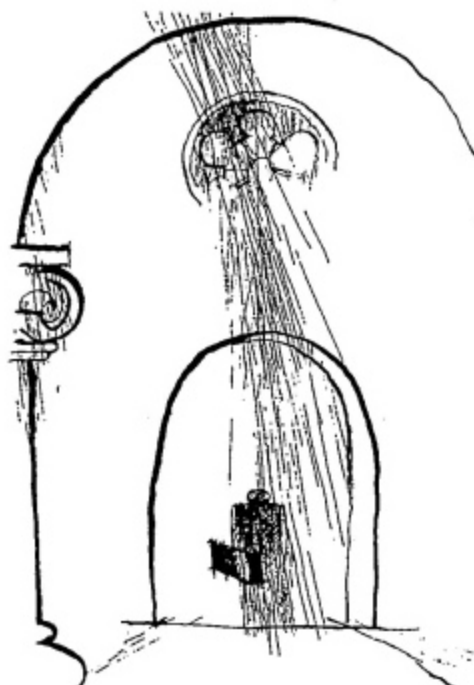
Küldöm ez írást koszorú helyett.

## „KŐHÁNYÓ”

Ricsi (dr. Richnovszky Andor barátunk) — mint mindenkinek, aki „belső köréhez” tartozott — Kőhegyi Miskának is adott nevet: Kőhányó. Így emlegette találkozásaink alkalmával, de leveleiben is. Igen, ez a törekeny kis férfiú egy életen át hányta a feledés köveit az egyetemes és a hazai kultúra értékeitől keresve-kutatva a legmélyebb rétegekben szenvedélyesen. Majdnem egyidőben kezdtük pályánkat, ő régészmuzeológusként Zalotay Elemér mellett, én a „Béla” katedróján. Misi „mindenevő” volt. Szerelmeles szarmatáitól a huszadik századi problémákig minden érdekelte, tiszteletre méltó szívóssággal „dolgozta bele” magát a feladatként kapott/vállalt témákba. Múzeumi szobájában zajlottak a sokszor izzó hangulatú viták, tisztázó eszmecserek, melyeknek olyan elmék is résztvevői voltak, mint Lükő Gábor. Szakmai kapcsolatunk rám nézve megtisztelő s egyben termékeny volt. Korai esendő írásim az ő tárgyalói-szervezői tehetsége nélkül nemigen jelenhettek volna meg. Mihály volt eddigi életem során az egyetlen, aki a közös munkából minden esetben a nehezét vállalta, az eredményeket pedig testvériesen megosztotta velem. Budapestre

távozásom után sem szakadt meg közöttünk a kapcsolat. Leveleinek testes gyűjteménye igazolja ezt, s ha Baján jártam, három ajtón mindig kopogtattam; Keszthelyi Gyurkáén, Richnovszky Bandián és az övén. Egymás sarkát taposták az évek: „bácsik” lettünk... A Széchényi Könyvtár folyóirat-olvasójában ismertünk egymásra a közeli múltban. A vele bűvárkodó fiatal kollegina mondta öreges dohogásunkat hallgatva, melynek fő tárgya az elmúlás volt: Ne, ne tessenek még elmenni! Nem fogadtál szót, Misikém! Ha a néptanítókra igaz, hogy mécsesként világítanak a tudatlanság sötétjében, akkor az is, hogy dr. Kőhegyi Mihály fáklya volt a város, a megye, de az ország szellemi életének félhomályos tájain. Ez a fáklya földi létének végeztével sem alszik ki, művei jelölik az utat vállalkozó szellemű utódainak. S a város, Baja, melynek közléte olyan sokat köszönhet neki, biztos tudom, díszpolgárai közé emeli immár halhatatlan fiát.

Gergely Ferenc



Mindig gondoltam, elmegyek egyszer az Úristenhez, megkérem, mondana el nekem mindent, amit még nem tudok.

Lassan besötétedett. Elült a világ. Letette a tollat. Becsukta a könyvet. Talán a Historia Domust. Végigsimította. Mintha még egyszer újraolvasná.

Most jött el az ideje — gondolta.

Felállt. Hóna alá vette a könyvet. Ne menjek üres kézzel. Viszek az Úrnak valami olvasni valót.

Lassan az ajtóhoz ment. Már nem nézett vissza. Az halkán kinyílt, és lassan botorkáló alakja eltűnt a ködben.

Gondolom, már megérkezett, és már biztos meg is kérdezték: Hát mi jót hoztál nekünk, Mihály fiam?

Isten veled, Miska bácsi. Szólj néhány jó szót rólunk is.

B. A.

# A látás iskolája Baján

*Szeptemberben kerámia szakos követő képzés indul*

A Bajai Honpolgár nem először — és bizonyára nem is utoljára — ad helyet kiemelten a művészeti neveléssel kapcsolatos észrevételeknek, a kisebb-nagyobb eredményekről beszámoló cikkeknek. Nem is lehet befejezettek tekinteni a kérdést, hiszen „a képzőművészeti nevelésnek mindmáig nem akadt Kodálya, de a fölismerés, hogy a műértő közönséget nem felnőtt korban kell elkezdni nevelni, a közművelődésnek igen sok neves és névtelen munkásában megszületett már ezen a területen is. És ez a felismerés mindjárt párosult egy másikkal, hogy ti. a

gyermek vizuális nevelése nem lehet öncélú tárlatlátogató-idomítás, hanem a teljes ember kifejlesztésének integráns, szerves része kell, hogy legyen.”

Vizuális műveltségünk, művészeti életünk egésze a mindenkori társadalmi-gazdasági-politikai viszonyainkkal is igen szoros kapcsolatban áll: amilyen a mosdó, olyan a törölköző. Vizuális környezetünk tudniillik előbb-utóbb a maga képére formálja a benne élő embert. Aki pedig nem jól, nem helyesen lát, az ugyanúgy rosszul, helytelenül dönt, dolgozik, nyilatkozik más kérdésekben is.

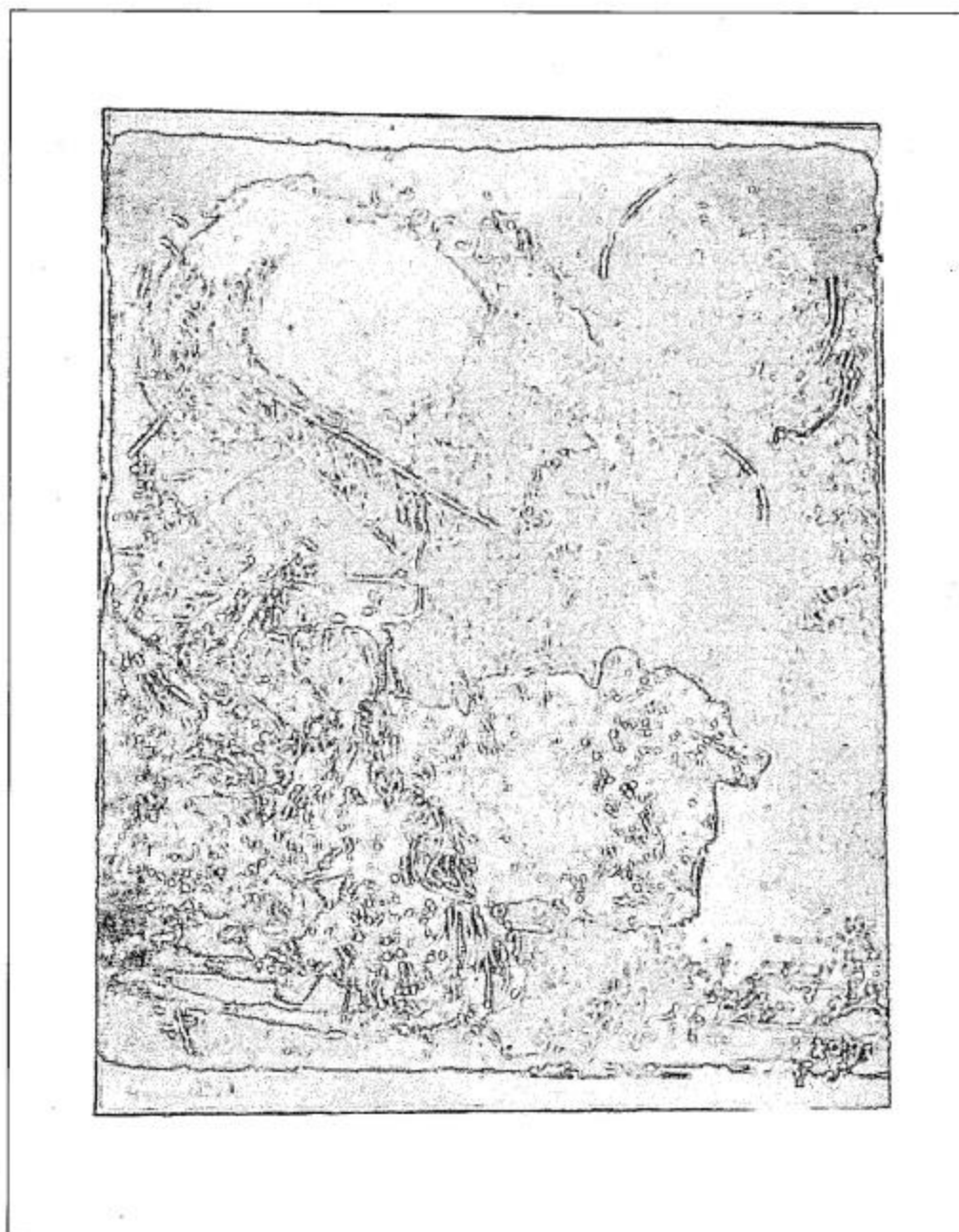


Wettstein Dániel I. év kerámia

Lételméletünk, esztétikai kultúránk hagyományosan irodalom- és zeneközpontú. Pedig létünket természetes és ember alkotta környezetünk, ahhoz és az emberhez fűződő viszonyunk határozza meg. Képzőművészeti életünk elméletellenes, művelődéstörténeti ismereteink töredékesek, hiányosak. Kultúránk e rétege csonkán tekint vissza múltjára, de ugyanúgy csonkán tekint jelenére is: csaknem kizárólag az építészet és a képzőművészet emlékeit tartja számon. A tankönyvekben használati tárgyak legtöbbször csak érdekességként, díszítő elemként jelennek meg a műalkotások között. S mindannyian el vagyunk szakítva azoktól az emberektől s azok környezetétől, akiknek anyagi-technikai és gondolkodásbeli lehetőségei, kultúrája, életmódja és különösen szokásrendszere a művészi alkotást értelmezné és méltó helyére illesztené. Csak a néprajz körébe vonható tárgyak élveznek bizonyos kivételezettséget. A régészetre pedig úgy tekint a művészettörténet, mintha nem is ugyanazzal a kultúrával foglalkoznánk.

A mostanában annyira kedvelt régi tárgyak már sem a bennük megtestesülő gondolatot és munkát, sem az általuk képviselt, valaha szolgált tevékenységi rendszert, tehát az egykori használó kezének-tekintetének melegét nem közvetítik. A szénvasaló és a rokka, a kristálycsillár és a rézágy úgy váltják egymást a tehetősebbek környezetében, mintha soha nem is lett volna saját tartalmuk: eleve státuszszimbólumnak születtek volna. Ízlésvilágunk így sokszor teljesen esetlegesen alakul.

Ebben a helyzetben talán nem szorul bizonyításra, hogy egy olyan korszerű szemléletű vizuális képzésre lenne szükség, mely az írásos információtömeget súlykoló, egyre ridegebben számonkérő



Kadanovszky Eszter I. év

grafika



iskolában az alkotó készséget képes felszabadítani, s ezzel az egészséges szellemi és lelki fejlődést (az egyéni ízlés kialakulásának lehetőségét) biztosítani. Olyan gyerekek képességeit is kibontakoztathatná, akik a jelenlegi, többnyire egyoldalú készségeket díjazó követelményrendszer mellett motiválatlanul járják végig az iskolát, míg végleg el nem maradnak (mivel kifejezett művészi alkotói tevékenységet sem mutatnak).

Ezt a feladatot, ennek jelentőségét ismerve fel a bajai Vizuális Iskola, amikor beindította az ún. KÖVETŐ-KÉPZŐ-PROGRAMJÁT. E képzés két évvel ezelőtt indult grafika szakkal. A 2000/2001-es tanévet a vonatkeri gyakorló iskolában rendezett tárlattal zárták a növendékek, mely alkalommal bemutatkozott az I. és II. évfolyamos grafika (Sipos Lóránd vez.) és kerámia szak (Mészáros Gábor vez.), valamint a II. évfolyamos textil szak (Kántor József és Jászberényi Matild vez.).

A növendékek gazdag kiállítási anyaggal örvendeztették meg az odalátogatót, melyek közül folyóiratunk hasábjain sajnos csak néhányat tudunk bemutatni. A tárlaton megmutatták, hogyan válik a természetes és ember alkotta környezetből (a tanteremben, a folyóparton, a siklósi táborban vagy a bajai múzeumban) gyűjtött, megformálásra váró nyersanyagból tanulmányrajz (egyszerűsítéssel, stilizálással), s abból „mesterremek”: egy-egy grafika, papírban megfogalmazott textilterv, kisplasztika vagy kerámia.

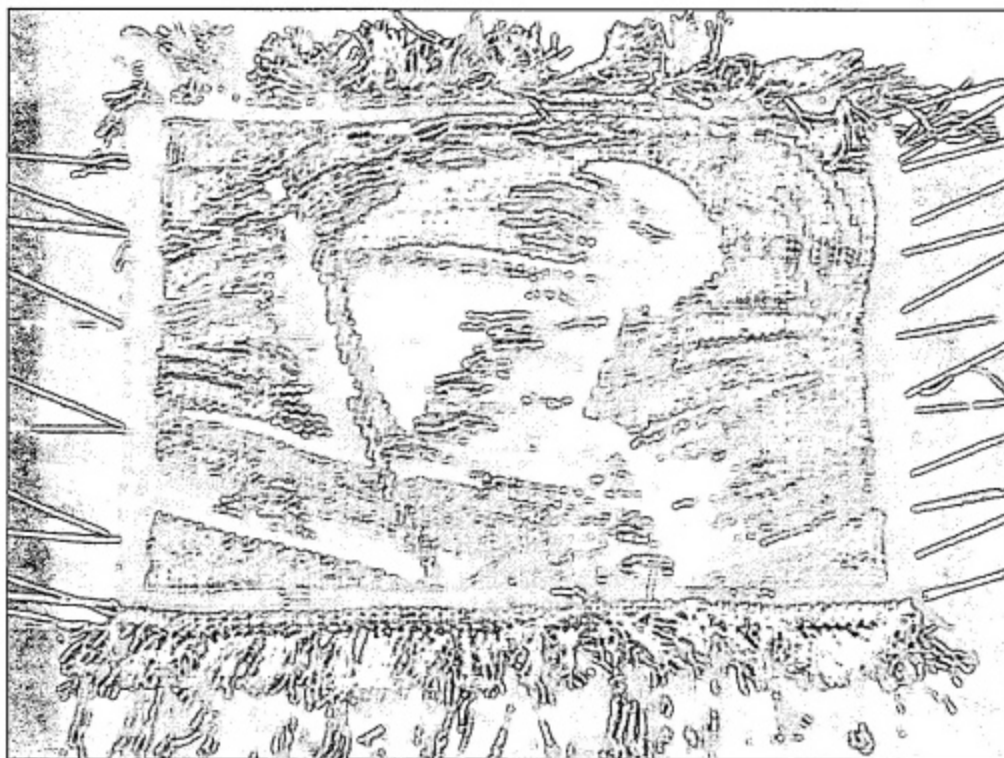
Ebben az iskolában a szemléltetőeszközök, a tananyag, az óraszám stb. szükségszerűen folyamatosan változik, de az oktatás-nevelés bevált hagyományait mindig megszívelelik, újragondolják. A bajai Vizuális Iskola követő-képzőjével máris elért magas szakmai eredményeit nem csak jó oktatási módszerének, programjának köszönheti, hanem a követő-képzőben oktató szuggesztív tanáregyenységeinek (Jászberényi Matild, Kántor József, Fodor Ilda, Mészáros Gábor, Sipos Lóránd, Jász Anikó), akik elhithető erővel, szakmai, elméleti tudással és művészi tekintéllyel képesek képviselni a jelen és a jövő tényleges szükségleteit.

A bajai Vizuális Iskola követő-képzésére a 2001/2002-es tanévben (kerámia szakra) érettségizett fiatalok jelentkezhetnek: 2001. augusztus hó folyamán.

Cím: Baja, Szent Antal u. 17.

Tel.: 79/321-845

Kovács Zita



Kmetovics Erna II. év

textil

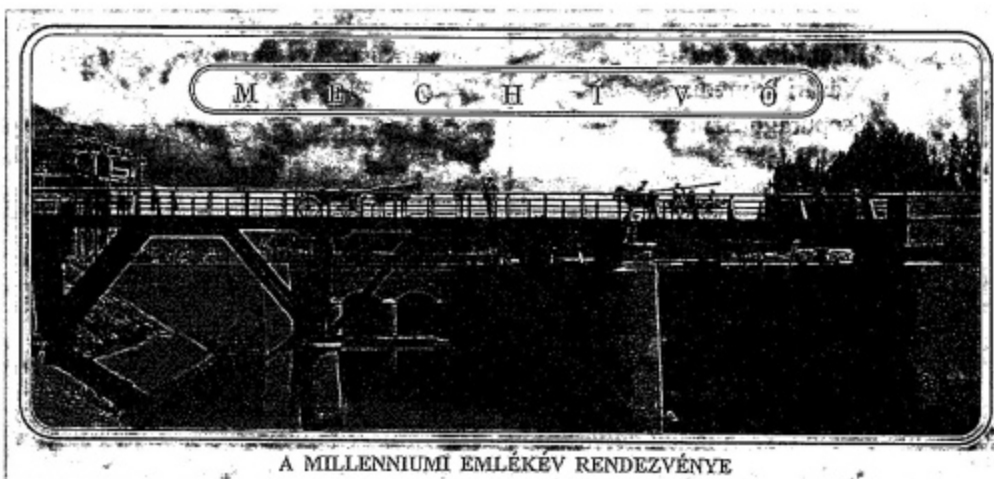
*A Millenniumi Emlékév kiemelkedő eseménye volt Baján a Zsilip Múzeum megnyitása. A 200 éves Ferenc-csatorna, a 125 éves Baja-Bezdáni tápcsatorna felső szabályozó műtárgya az 1875-től üzemelő Deák Ferenc-zsilip. Ez a zsilip Európa egyik legrégebbi, téglafalazatú, muzeális értékű vízügyi létesítménye. Itt a Sugovica Duna-ág, a tápcsatorna és a Szeremlei Holt-Duna „találkozásánál” az állandóan mozgó víz, a megújult épületek, közel 100 éves platánfák impozáns környezetében nyitották meg 2001. július 13-án a Zsilip Múzeumot. (Baja, Szeremlei út 80.)*

*A zsiliphez kapcsolódó egykori szivattyútelep — amely ma a múzeum belső tere — mellett ekkor avatták Türr Istvánnak, a teljes csatornarendszer újjáélesztőjének posztamentesen álló márvány mellszobrát is (Csíkszentmihályi Róbert Munkácsy-díjas, érdemes művész alkotása).*

*Nemzeti történelmünk és nemzetközi kapcsolataink fontos részét képező vízgazdálkodás múltja, értékei itt a magyar Duna bal parti déli szakaszán fokozott figyelmet érdemelnek.*

*A Zsilip Múzeum átadása alkalmából két kiadvány jelent meg: a Türr István Múzeumban őrzött, a korabeli építkezések folyamatát dokumentáló eredeti fotó-émlékalbum hasonmás kiadása, és „A Ferenc-csatorna és Türr István” című kis kötet.*

ir.



A MILLENNIUMI EMLÉKÉV RENDEZVÉNYE



# ÚJVÁROSI VIGASSÁG

az Újvárosi Általános Művelődési  
Központ szervezésében

augusztus 19-én (vasárnap)

## PROGRAM

17.00 órákor

**A Porte Laterale alkotóközösség**  
„Felhők felett mindig kék az ég...”  
címmű kiállításának megnyitója  
Képpárverés.

Helye: iskolagaléria

17.00 órákor

**Bajai Kertbarát Klub termék- és  
italbemutatója,**  
Solymosi Tivadar gyümölcsbor kóstolója  
Helye: aula

## Udvari programok:

17.30 órákor

**Játszóházi foglalkozások  
gyermekeknek**

- kasírozott asztali tartó  
(virágváza, ceruzatartó...)

- marionett figura, halacska hajtogatás

17.30 órákor

**Játékdélután**

Közös játék **Lőrincz József**  
fajátékkészítő-mester  
közreműködésével

19.00 órákor

**A szegedi Grimm-busz színház  
előadása  
gyermekeknek**

20.00 órákor

**Millenniumi turné**  
Vásári komédia  
a Csepűrágó Színpad  
előadásában

21.00 órákor

**Nosztalgia táncest**  
Közreműködik:  
**Szieszta Együttes**

(Rossz idő esetén a programok helyszíne  
az ÁMK aulája.)

# A VOTT Baján



Eddig is szerettem városunkat, de az elmúlt hetek eseményei még inkább megerősítettek ebben. Ezek közül a VOTT volt számomra a legjelentősebb.

A legtöbb bajainak nem sokat mond ez a mozaikszó — Villamosipari Országos Természetbarát Találkozó —, így már talán többet. Fél évszázada, hogy ezt a sokrétű találkozót minden évben megrendezik a villamosipari dolgozók az ország különböző helyszínein.

Nagyszerű dologról, szép feladatról és sok munkáról számolhatok be az 51. találkozó kapcsán, melynek helyszíne, otthona városunk volt június 29. és július elseje között.

Házigazda szervezőként a DÉMÁSZ Rt. több mint ötszáz vendégversenyzőt várt ide. A találkozó fő programja a szombati napon megrendezett városismereti és tájékoztató túraverseny volt. Ezen az ország minden részét képviselő versenyzők mérhették össze tudásukat. A túraverseny a kék-hegyi erdőben épített és természetes területen folyt 4-4 főből álló csapatokkal.

A városismereti versenyen — melynek

helyszíne Baja belvárosa volt — 89 csapat vett részt 2-2 fővel. A versenyzőknek egy meghatározott menetútvonalon kellett a városban eligazodniuk. Egy-egy állomáshelyen pedig Baja történelméről, kultúrájáról, nevezetességeiről, épületeiről, természeti környezetéről és híres embereiről feltett kérdéseket kellett megválaszolniuk.

A versenyzők természetesen előre is készülhettek abból a helytörténeti kiadványból, melyet erre a versenyre írtunk és állítottunk össze. Ehhez bajai szerzők forrásanyagait használtuk fel. Ez a kiadvány kereskedelmi forgalomba nem kerül, de egy-egy példány a városi könyvtárban, múzeumban és a DÉMÁSZ Rt-nél is olvasható.

A helytörténeti kalauz jó szolgálatot tett, de sokat segítettek azok a bajaiak is, akik a rajtszámokat viselő csapatok tagjaiként szívesen adtak felvilágosításokat a forgalmas piaci napon. A tesztkérdésekre adott válaszokból sok-sok frappáns megjegyzés is született, melyek a későbbiekben várostörténeti anekdotákká is kikerekedhetnek.

A verseny egyik előkészítőjeként, szervezőjeként elmondhatom, hogy vendégeink nagyon jól érezték magukat városunkban. Erről tanúskodnak azok a levelek is, melyeket már otthonról küldtek nekünk a versenyt értékelve: szívükbe zárták Baját.

Jó Baja polgárának lenni.

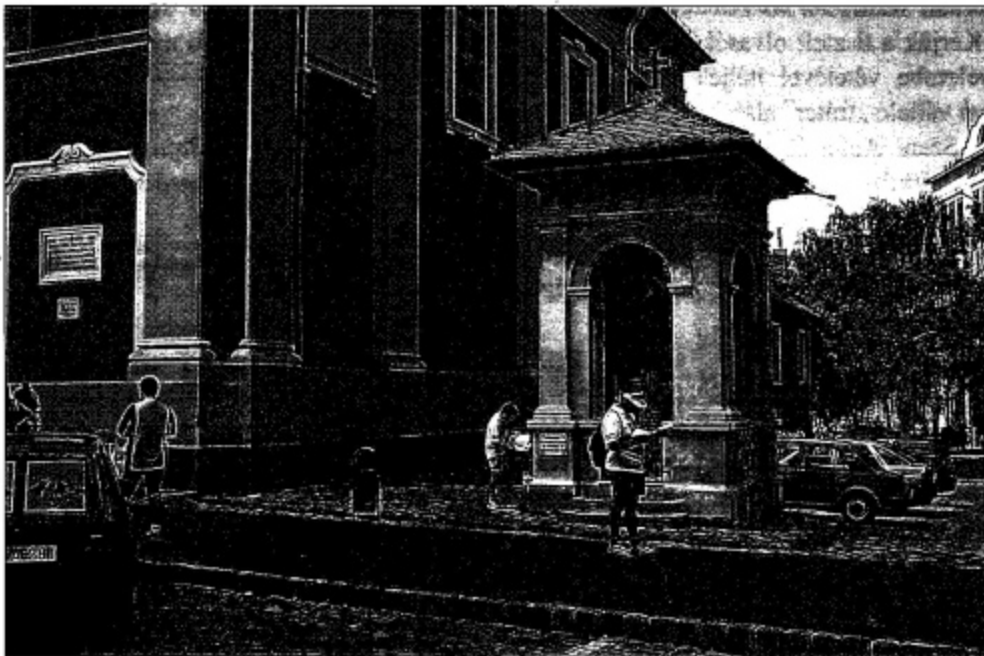
Gelányiné Marosvásárhelyi Adrienn



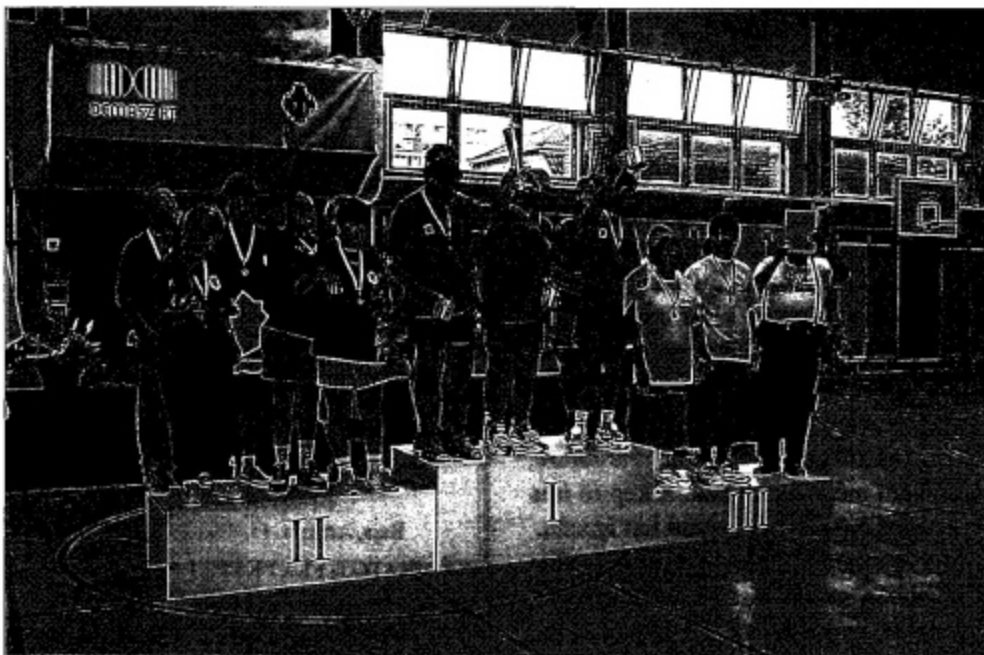
A megnyitó műsorából



Városismereti verseny



Pillanatkép a díjátadásról



## Tájékoztató közlemény

A *Barátok Lapja* című periodika ez év április 8-án megjelent 2. évfolyamának utolsó oldalán „Jelek és jelképek” címmel névtelenségbe burkolódzva, a „fráter” jellel aláírt írás foglalkozott a Bajai Honpolgár ez év februári számában olvasható születésnapi köszöntővel. Abban — az azóta váratlanul elhunyt — Kelemen Márton, a Szent László Általános Művelődési Központ tanára, egyben lapunk kuratóriumának választott elnöke személyiségét jellemző, megnyerően jóízű humorával méltatta Bánáti Tibort születésének évfordulóján. Közölte „Bánáti Tibornak (A Barátnak)” című írásában nevezett szerzetesi öltözötű fotográfiáját is.

A Páduai Szent Antal Plébánia lapjában ezután jelent meg egy — a körülményeket nem ismerő — ingerült szövegű, rosszszallóan ítéletet mondó, sértően reagáló cikk. Feleslegesnek és méltatlannak ítéltük a nyilvános, írásos vitát, ezért inkább ez év május 9-én ajánlottan levelet és mellékletet küldött Kelemen Márton a *Barátok Lapja* szerkesztőségének. Abban a hitben, hogy kérésének megfelelően legközelebbi lapszámukban közléteszük.

A kívánalomnak sajnos nem tettek eleget. Ezért az alábbiakban szó szerint közöljük az átiratot és mellékletét, melynek megjelentetését vártuk. Abból az célból, tesszük közre, hogy legalább a Bajai Honpolgár olvasótáborra hitelt érdemlően képet kaphasson a valóságos helyzetről.

Barátok Lapja Szerkesztősége  
Baja  
Szent Antal Plébánia  
Bartók Béla u. 1.

Tisztelt Szerkesztőség!

A *Barátok Lapja* c. periodika 2001. április 8-diki számában megjelent egy cikk „Jelek és jelképek” címmel, melyet „fráter” aláírással jegyeztek.

Kérjük, hogy a Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága által „Megjegyzések a „Jelek és jelképek” címmel írásba foglaltakat lapjuk legközelebbi számában közölni szíveskedjenek.

(Megjegyezzük, hogy a fénykép és a cikk közzétételéről B. T. semmit sem tu-



dott, azt meglepetésnek szántuk. A fotó közlésében pedig semmi kivetnivalót nem láttunk.)

Baja, 2001. május 9.

Tisztelettel:

P. H.

Kelemen Márton s. k.

a Bajai Honpolgár szerkesztőbizottsága megbízásából a Honpolgár Alapítvány Kuratóriumának elnöke

## Megjegyzések a „Jelek és jelképek” című íráshoz

A Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun megyében című tudományos rendezvényt 1983-ban indította útjára a megyei múzeumi szervezet. A rendezvény célja az volt, hogy a múzeumi szervezet munkatársai ismertessék saját kutatásaikat és megismerjék a kollégák kutatásainak eredményeit. A rendezvény célja ugyanakkor az is, hogy általa nyitottabbá váljon a múzeum, hogy a múzeumi kutatások ne csak a szűk szakmai köröknek szóljanak, hogy a múzeumokban folyó munkákat megismerjék mindazok, akik maguk is foglalkoznak szűkebb pátriájuk történetével, esetleg néprajzával, művészetével. Ez okból az elhangzott előadások egy azonos című kiadványban írásban is megjelennek.

A Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun Megyében című konferencia 1999-ben Baján került megrendezésre március 29-31. között. A rendezvény védnökei Endre Sándor, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnöke, valamint Széll Péter, Baja Város Polgármestere voltak. A konferencián 32 előadás hangzott el: *Észak-Bácska nemzetiségei, Észak-Bácska történetéhez, Múzeumi percek, Emlékezés a szabadságharcra, A Duna-Tisza között I., A Duna-Tisza között II. és Játék és foglalkozás* című témakörökben.

A háromnapos rendezvényen résztvevő múzeumi munkatársakat minden évben a konferenciának otthont adó intézmény látja vendégül. A Türr István Múzeum 1999-ben látta vendégül a Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezetben dolgozó 60 kollégát. A szűk szakmai körben és a bajai múzeum épületében zajló vendéglátás, vacsora után egy rövid nemzetiségi műsor keretében a múzeum munkatársai bemutatták a kiskunságban élő kollégáknak, mit jelent bácskainak lenni. Egyfajta csodát, a türelmet, az együttélés békéjét. A műsorban a Türr István Múzeum valamennyi dolgozója, valamint Bánáti Tibor és Kőhegyi Mi-

hály, az intézmény nyugdíjas munkatársai is részt vettek. Mindenki egy-egy jellegzetes bácskai népviseletben jelent meg, mellyel Észak-Bácska soknemzetiségűvé válásának története körvonalazódott. A nemzetiségek sorát Bánáti Tibor vezette fel egy ferences barát (a ferencesek sorsközösséget vállalva az üldözöttekkel neveztek a nép által barátoknak) csuhájában, hiszen a ferences rend vezette a bunyevácokat vidékünkre. Bevonultak tehát a múzeum munkatársai a bunyevácok, a svábok, a sokácok, a székelyek és a sárközi magyarok viselésében, hogy három (egy szeremlei, egy sváb és egy bunyevác) népdal elnevelésével köszönjék meg a megyei múzeumi szervezet dolgozóinak a konferencián való részvételt. Természetes módon a kis helyi ünnepről néhány fényképfelvétel is készült, melyek közül egyet, melyen Bánáti Tibor szerepel, a Bajai Honpolgár 2001. februári számában közzétettek.

Kérjük a tisztelt olvasókat, a fentiek figyelembe vételével ítélik meg a nevével nem vállaló „fráter” aláírással, a bajai Pádúai Szent Antal Plébánia Barátok Lapja 2001. áprilisi számában Jelek és jelképek címmel megjelent írást.

Bajai Honpolgár  
szerkesztőbizottsága

P. S.

A „Jelek és jelképek” című írásban lapunk elmarasztalólag említett meg. Kár lenne szót vesztegetni rá. Egyrészt mert anonim, másrészt mert a cikk amúgy is minősíti a szerzőt; az idő pora pedig szép lassan mindent befed.

Az, hogy az alábbiakban mégis reflektálok rá — nevesítve —, azt teszem azért, mert úgy érzem, érintett vagyok abban az ominózus írásban, bár név szerint nem szólítottam meg. Teszem azért is, mert így kívánja a tisztesség, úgy a Bajai Honpolgár, mint Bánáti Tibor. És ezt várhatja el joggal az Olvasó is.

A szóban forgó képet és írást én szerkesztettem „be” a Bajai Honpolgár 2001. február havi számának 8. oldalára.

Az írást és fotót megkapva, azok együttes közlésében semmi kivetni valót nem találtam, sőt telitalálatnak tartottam és tartom ma is. Az írás élcelődően kedves, baráti hangja, szellemes szófordulatai igazi szellemi csemegét jelentettek számomra, és remélem még sokunknak. A kép és írás — egymást erősítve — együtt hat igazán.

Ismerve a kép történetét, nézve magát a képet, abban semmi tiszteletlenséget sem vélek felfedezni. (Ha valakit mégis zavar,

horribile dictu, bántónak érzi, attól őszintén elnézést kérek. A bántó szándéknak még a gondolata is távol állt tőlem/tőlünk.)

De Ön, kedves „fráter” ezt sértőnek találta. Mondhatnám, ez magánügy. Csak-hogy Ön ezt mások nevében tartja sértőnek. Például az én nevemben is. Nagyon kérem, ne tegye. Sem úgy mint bajai, sem úgy mint katolikus keresztény, mert én mind a kettőbe beletartozom.

Viszont igencsak szégyellheti magát a „párhuzamos találmányaiért”. Az érthetőség kedvéért, bár nem szívesen, citálom a vonatkozó passzust: „Olyan ez, mintha menórát használnának a város kertészei gerblye gyanánt, vagy a kocsmákat szentképekkel ékesítenék, esetleg a város címerével ékesítenék a WC-k fedelét. Talán egy nemzeti zászlóval sem illik — bármilyen elhasznált is — felmosni a konyhát.”

Nem bizony, de még gondolatban sem. Látja, kedves „fráter”, a saját nevében ezért igencsak szégyellheti magát.

Bálint Attila,  
a Bajai Honpolgár  
tervező szerkesztője

## BAJAI HONPOLGÁR

Városi és Környezetvédelmi Lap  
2001. augusztus 6. (118) szám  
Ár: 100 Ft

Városi és Környezetvédelmi Lap  
Környezetvédő Lap

Megjelenik minden hónap  
első napján ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgr/mutato.htm>

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felöl vezető:  
Bánáti Tibor

Tagjai:  
Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó,  
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,  
Sárosy Józsefné, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:  
Bálint Attila

Lapalapító és kiadó:  
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:  
6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fenntartó:  
Bajai Honpolgár Alapítvány  
Az alapítvány számlavezető bankja:  
OTP Kereskedelmi Bank Rt.  
Bajai Fiókja 11732033  
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:  
Arculat Nyomda Kft.  
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK  
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.